

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління
Кафедра економіки аналітики, моделювання та інформаційних технологій в
бізнесі

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр

(освітній рівень)

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Економіка підприємства»

на тему: «Управління прибутком сільськогосподарських підприємств на прикладі ФГ «ЕНЕЙ» (Хмельницька обл. Дунаєвецький р-н, с. Міцівці)»

ДРЕП. 0 2 0 2 5 2 . 0 1 . 0 8 . 0 0

Виконала студентка II курсу,
група ЕПм-22-1

Підпис, дата

Н.М. Кульчицька

Ініціали, прізвище

Керівник

Підпис, дата

В.В. Лук'янова

Ініціали, прізвище

Нормоконтролер

Підпис, дата

О.В. Пилипак

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:
Завідувач кафедри ЕАМ та ІТБ
д-р екон. наук, проф.

Підпис, дата

П.М. Григорук

Ініціали, прізвище

_____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра економіки аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі

Освітній рівень магістр

Галуз знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Економіка підприємства»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

П.М. Григорук

«__» _____ 2023 р.

З А В Д А Н Н Я

НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Кульчицькій Наталії Миколаївні

1. Тема роботи «Управління прибутком сільськогосподарських підприємств на прикладі ФГ «ЕНЕЙ» (Хмельницька обл. Дунаєвецький р-н, с. Міцівці)» керівник роботи Лук'янова В.В., доктор економічних наук, професор затверджена наказом по університету від «__» 2023 р. № _____
2. Строк подання студентом роботи на кафедру 15 грудня 2023 року
3. Вихідні дані до роботи Баланс та звіт про фінансові результати підприємства ФГ «ЕНЕЙ», звіт про рух трудових ресурсів, звіт про рух основних засобів, матеріали бухгалтерської та статистичної звітності, методичні та нормативні матеріали
4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які необхідно розкрити) Прибутковість підприємства як основний показник ефективності його діяльності. Оцінка ефективності управління прибутком на підприємстві. Основні заходи щодо підвищення прибутковості діяльності підприємства. Висновки.
5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень) Характеристика місця прибутку підприємства в умовах ринку. Основні макроекономічні показники України. Рівень рентабельності діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства. Основні техніко-економічні показники функціонування підприємства. Аналіз формування прибутку. Структура операційних витрат. Аналіз рентабельності. Основні заходи щодо підвищення прибутку підприємства.

6. Консультанти розділів дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання _____

Календарний план

Назва етапів (розділів) дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Вступ		
Теоретичний розділ		
Аналітично-дослідницький розділ		
Проектно-рекомендаційний розділ		
Висновки		
Графічна частина		

Студентка

(підпис)

_____ **Кульчицька Н.М.**
(ініціали, прізвище)

Науковий керівник роботи

(підпис)

_____ **Лук'янова В.В.**
(ініціали прізвище)

АНОТАЦІЯ
до дипломної роботи

Студентки Кульчицької Наталії Миколаївни

Керівник Лук'янова Валентина Вячеславівна

Тема роботи: «Управління прибутком сільськогосподарських підприємств на прикладі ФГ «ЕНЕЙ» (Хмельницька обл. Дунаєвецький р-н, с. Міцівці)»

Пояснювальна записка: сторінок 89, рисунка 22, таблиць 23, джерел 25, додатків 1.

Ключові слова: прибуток, витрати, доходи, продуктивність, рентабельність,, собівартість, основні фонди, прибутковість.

Предмет дослідження – Вплив факторів на прибутковість діяльності ФГ «ЕНЕЙ» при веденні господарської діяльності

Підприємство - об'єкт дослідження – ФГ «ЕНЕЙ».

За результатами дослідження сформульовані основні напрями підвищення прибутковості агропромислової діяльності. Проведено дослідження сектору сільського господарства України за 2016-2022 роки. Здійснено дослідження ефективності функціонування фермерського господарства «ЕНЕЙ». Розроблено заходи щодо підвищення прибутковості діяльності підприємства.

Одержані результати можуть бути використанні для підвищення ефективності і прибутковості функціонування сільськогосподарських підприємств.

Дата виконання диплому _____

Дата захисту дипломної роботи _____

Дипломниця _____

Кульчицька Н.М.

ЗМІСТ

	С.
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВНИЙ ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1 Економічна сутність прибутку	9
1.2 Еволюція поглядів на питання прибутковості підприємства	14
1.3 Системи і методи оцінювання прибутку підприємства	18
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ	29
2.1. Дослідження функціонування сільського господарства України	29
2.2. Дослідження функціонування фермерського господарства «ЕНЕЙ»	38
2.3. Дослідження процесів формування прибутку підприємства	44
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВІСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	53
3.1. Удосконалення процесу організації управління прибутком на підприємстві	53
3.2. Формування оптимальної структури капіталу для підвищення прибутковості діяльності	66
3.3. Розробка системи управлінського обліку для ефективного управління витратами	71
ВИСНОВКИ	77
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ	81
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Економіка України поступово трансформується в ринкову, головними рисами якої є вільне підприємництво, конкуренція в усіх її формах, ринкове ціноутворення, функціонування різних форм власності, прибуток та інші категорії, притаманні товарно-ринковому господарству. В системі категорій ринкової економіки визначальне значення має прибуток, якому властива складна структура та є ще не достатньо вивченим економічною наукою.

У період змін економіки воєнного часу і післявоєнної відбудови мають місце значні зміни щодо показника прибутку – його роль у економічному механізмі господарювання зростає. В умовах сучасного економічного розвитку держави та формування ринкових відносин на підприємствах прибуток одержав новий зміст, так як він виступає не тільки основним джерелом розвитку економічної діяльності будь-якого підприємства, але й стимулом та мотиватором його діяльності. Прибуток повинен забезпечувати інтереси держави, власників, персоналу підприємства і бути головною рушійною силою ринкової економіки.

Прибуток підприємства є об'єктом управління. За сучасних умов відбуваються зміни, які впливають на підходи до управління підприємством. Ці зміни відображають нову роль прибутку для функціонування підприємства. Для організації ефективного управління підприємством в цілому і таким важливим показником, як прибуток, зокрема, нагальне вдосконалення існуючих інструментів управління, а також розробка нових, які б відповідають сучасним економічним умовам функціонування українських підприємств. Ступінь відповідності системи управління прибутком реальним умовам визначальною мірою залежить від того, наскільки ефективними були інструменти управління прибутком підприємства.

Необхідність теоретичного обґрунтування такого фінансового інструменту, як механізм управління прибутком підприємства й розробки

конкретних практичних рекомендацій щодо організації його формування та використання визначили актуальність дипломної роботи.

Дослідженню теоретичних аспектів сутності прибутку та питань управління прибутком, аналізуванню та прогнозуванню фінансових результатів підприємств присвячено ряд наукових робіт вітчизняних і зарубіжних учених.

При написанні дипломної роботи були використані результати наукових праць Бланка І.О., Бутинця Ф.Ф., Грінько А.П., Ковальова В.В., Кочерги О.І., Кравченка Л.І., Личко К.П., Лігоненко Л.О., Мазаракі А.А., Мочерного С.В., Савицької Г.В., Савчука В.П., Сію К.К., Сопка В.В., С Ушакової Н.М., Фатхутдінова Р.А., Шеремета А.Д. та ін.

Разом із цим дослідження наукових праць і практика господарської діяльності показують, що досі є дискусійними ряд теоретичних положень і цілий перелік принципово важливих питань, пов'язаних з обліком, аналізом і прогнозуванням прибутку (фінансового результату) підприємств потребують суттєвого вдосконалення.

Наявність, теоретичне й практичне рішення названих питань на сучасному етапі обумовили вибір і цільову спрямованість дипломної роботи.

Метою дипломної роботи є вдосконалення механізму управління прибутком сільськогосподарського підприємства та рекомендацій щодо його впровадження.

Для досягнення поставленої мети вирішено такі наукові та практичні завдання:

- розглянути прибуток, як базу ефективного функціонування підприємства;
- розглянути інформаційну базу дослідження прибутку на підприємстві;
- визначити сутність і принципи управління прибутком на підприємстві;
- проаналізувати процес організації управління прибутком на підприємстві;

- розробити заходи щодо удосконалення процесу організації управління прибутком на підприємстві;

запропонувати заходи підвищення прибутковості діяльності підприємства.

Методологічною базою дипломної роботи є сукупність способів наукового пізнання, методів і прийомів, що застосовувались в процесі написання роботи.

У роботі було використано методи логічного аналізу (при дослідженні функцій прибутку), прогнозування (при розробці аналітичних процедур щодо механізму управління прибутком), метод сценаріїв (при розробці альтернативних варіантів управлінських рішень щодо управління прибутком підприємства).

Предмет дослідження – виявлення впливу факторів на прибуток при веденні господарської діяльності.

Об'єктом даного дослідження виступає фермерське господарство «ЕНЕЙ».

Одержані результати в подальшому можуть бути використанні для вдосконалення роботи сільськогосподарського підприємства.

РОЗДІЛ 1 ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВНИЙ ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Економічна сутність прибутку

Прибуток, найвідоміша з давніх часів економічна категорія, одержала новий зміст в умовах сучасного економічного розвитку держави – формування реальної самостійності суб'єктів господарювання. Будучи основною рушійною силою ринкової економіки, він забезпечує інтереси держави, власників і працівників підприємств. Тому однією з важливих задач сучасного етапу можна виділити оволодіння керівниками і фінансовими менеджерами сучасними методами формування прибутку в процесі здійснення усіх видів діяльності на підприємстві: операційної, інвестиційної та фінансової.

За економічною природою прибуток можна розглядати як перетворена форма чистого доходу. В умовах ринкової економіки прибуток на рівні підприємства буде виступати як безпосередня мета виробництва [23, с.232]. Отже, прибуток розглядається як: елемент вартості додаткового продукту, додатковий продукт виражений у грошах, елемент чистого доходу, одна з його форм тощо. Аналізуючи суть прибутку, потрібно в першу чергу відзначити такі його характеристики:

1) прибуток – це форма доходу підприємства, яке здійснює певний вид діяльності. Однак, іноді активна діяльність в будь-якій галузі може і не бути пов'язана з одержанням прибутку;

2) прибуток – форма доходу підприємства, яке вклало свій капітал (інвестиції) з метою досягнення конкретного комерційного результату;

3) прибуток не завжди є гарантованим доходом підприємця, що інвестував свій капітал в той чи інший вид бізнесу. Певним чином він є платою за ризик здійснення підприємницької діяльності;

4) прибуток описує не весь дохід, одержаний в процесі підприємницької діяльності, а тільки ту частину, яка «очищена» від понесених затрат для здійснення цієї діяльності.

5) прибуток – вартісний показник, який виражається в грошовій формі. Така форма оцінювання прибутку пов’язана з практикою загального розрахунку усіх пов’язаних з ним основних показників, а також з діючим порядком оподаткування [19].

Виходячи із основних властивостей прибутку може бути сформульоване наступне його визначення: «Прибуток, що виражається в грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, який характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності і представляє собою різницю між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності» [73]. Покажемо, яку роль відіграє прибуток підприємство за сучасних умов ринкової економіки (рисунок 1.1).

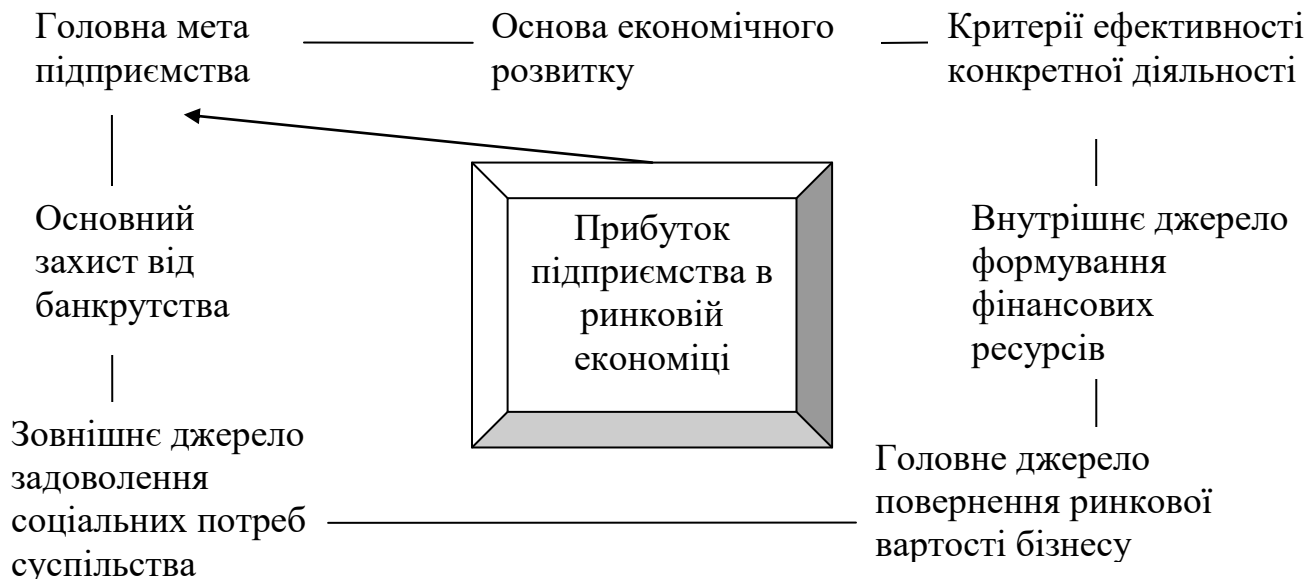

Рисунок 1.1 – Характеристика місця прибутку підприємства в умовах ринку

Прибуток підприємства виконує такі ролі:

1) основна мета підприємницької діяльності. Головним мотивом здійснення будь-якого виду бізнесу – є зростання добробуту власників підприємства. Характеристикою цього зростання є величина поточного і

відкладеного доходу на вкладений капітал, джерелом якого і є отриманий прибуток;

2) база економічного розвитку держави в цілому. Це відбувається через механізм перерозподілу прибутку підприємства завдяки податковій системі, що дозволяє «наповнювати» доходну частину державних бюджетів усіх рівнів для успішної реалізації програм розвитку секторів економіки і регіонів;

3) критерій ефективності конкретної виробничої (операційної) діяльності. Індивідуальний рівень прибутку підприємства в порівнянні з галузевим його рівнем характеризує ступінь вміння менеджерів успішно здійснюють господарську діяльність за умов ринкової економіки. При цьому капітал переміщується, як правило в ті сектори економіки, які характеризуються значним обсягом незадоволеного попиту, що мотивує більш повному задоволенню суспільних і особистих потреб держави і громадян;

4) головна роль в системі внутрішніх джерел формування фінансових ресурсів підприємства. Чим вищий рівень формування прибутку підприємства в процесі його діяльності, тим менше потреба суб'єкта господарювання в залученні додаткових фінансових засобів із зовнішніх джерел;

5) головне джерело ринкової вартості підприємства. Чим вища величина і рівень капіталізації одержаного підприємцем прибутку, тим в більшій мірі зростатиме вартість його чистих активів (активів, які були сформовані за рахунок особистого капіталу), а відповідно, і ринкова вартість підприємства в цілому;

6) джерелом реалізації різноманітних загальнодержавним і регіональних соціальних програм, що забезпечують «виживання» окремих соціально незахищених суб'єктів суспільства – це соціальна роль прибутку тобто тієї частини грошових засобів, які були перераховані в бюджети різних рівнів в процесі його оподаткування;

7) основний захисний механізм, що убезпечує підприємство від загрози банкрутства. Однак така загроза може виникнути і в умовах прибуткової діяльності при залученні значних обсягів позичкового капіталу, недостатньо

ефективному управлінні ліквідністю та інших причинах, але при рівних інших умовах, підприємство може успішно виходити з кризового стану при високому потенціалі формування і накопичення прибутку [5].

Отже, розглядаючи роль прибутку в ринковій економіці, варто зазначити, що ця роль не завжди явно позитивна, так як окремі види прибутку виступають лише джерелом особистого збагачення окремих категорій громадян і відповідно не приносять користі суспільству в цілому. Це в прибуток, що отримується від спекулятивних комерційних операцій, або від невиправдано високих цін через монопольне положення на ринку, чи від «тіньових» схем у діяльності підприємств тощо.

Прибуток, який одержано від спекулятивних комерційних операцій є результатом кращої поінформованості окремих підприємців про ціни на різних регіональних ринках, більш швидкої реакції на вигідні комерційні умови, і, отже, високого рівня підприємницького ризику. Спекулятивний прибуток також виступає формою винагороди за підвищений підприємницький ризик і може бути дійовим механізмом рівноваги рівня цін на окремих регіональних ринках.

Прибуток, який отриманий підприємством в результаті його монопольної позиції на ринку і, як наслідок, встановлення високих цін на продукцію, створює дієві стимули для переміщення частини капіталу на такі ринки і зростання величини пропозиції товару, що приводить до формування конкурентного середовища на таких ринках і, відповідно, падіння рівня цін на них.

Прибуток який одержано від тіньових схем у діяльності (наприклад, випуск і реалізація частини продукції, що не оподатковується), певним чином є реакцією підприємств на встановлені державою високі рівні оподаткування окремих видів підприємницької діяльності. Такий прибуток залишається не врахованим, хоча і є джерелом реального приросту національного доходу.

Під загальним поняттям прибутку розглядають різноманітні його види, які характеризуються в теперішній час десятками понять і термінів. Розглянемо окремі види прибутку підприємства за базовими ознаками (рисунок 1.2).

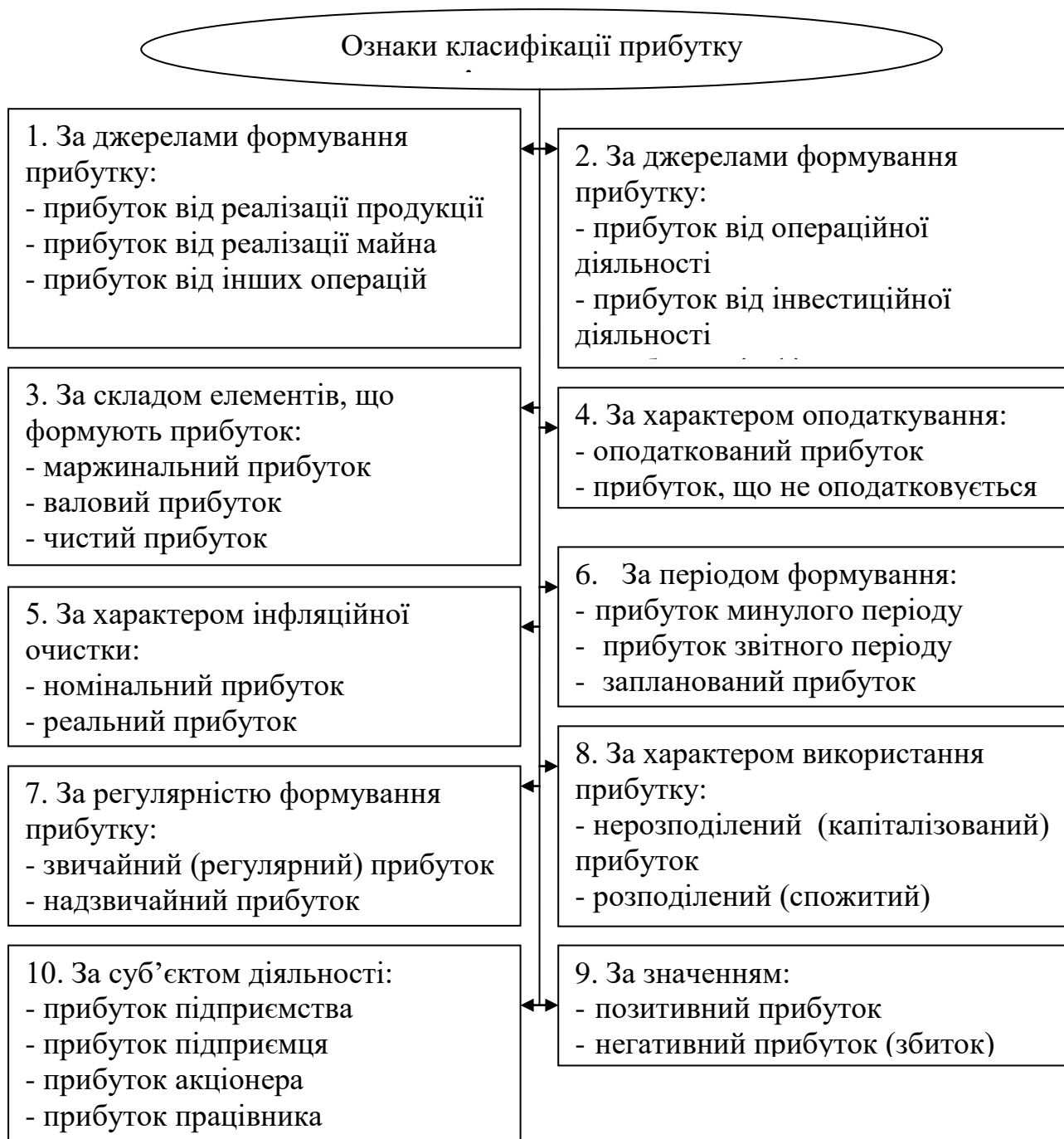

Рисунок 1.2 – Основні види прибутку підприємства за класифікаційними ознаками

Можуть також виділятися й інші підходи до класифікації прибутку. Однак, на підприємстві має бути використовувана та класифікація, яка в

найбільшій степені відповідає діяльності в даному секторі економіці, в даному регіоні та найбільш підходить до особливостей процесів планування, формування управління прибутком конкретного суб'єкта господарювання.

Не дивлячись на наведений значний перелік класифікаційних ознак, він не відображає всього різноманіття поділу прибутку. Зі структурою окремих видів прибутку, що формуються за окремими видами діяльності, пов'язано поняття «якість прибутку». У найбільш узагальненому вигляді воно показує структуру джерел формування прибутку за такими видами діяльності – виробнича, основна, операційна, інвестиційна, фінансова. В межах кожного з цих видів прибутку дане поняття характеризує конкретні джерела одержання прибутку. Висока якість операційного прибутку характеризується зростанням обсягу випуску продукції, зниженням затрат, а низька якість – ростом цін на продукцію без збільшення натурального обсягу її випуску і реалізації. Поняття якість прибутку дозволяє вірно оцінювати його зміни і динаміку, проводити порівняльний аналіз різних процесів, пов'язаних з діяльністю інших підприємств.

Тобто, прибуток – це грошовий вираз частини вартості додаткового продукту і також це частина виручки, що залишається після відшкодування усіх затрат пов'язаних з виробництвом і реалізації продукції, виконанням робіт, наданням послуг. В умовах ринку прибуток є визначальним показником результативності діяльності підприємства.

1.2 Еволюція поглядів на питання прибутковості підприємства

Поняття прибутку в економічній системі пояснюється наявністю товарно-грошових відносин, появою та розвитком інституту власності, особливо приватної. Перші визначення даної економічної категорії збігалися із значенням валового доходу, останній за індивідуалістичною системою розподілу поділяли на три категорії: доходи від капіталу та землі, доходи від

праці. Вважалося, що кожен із перелічених видів доходів є обов'язковою винагородою для підприємця за надані ним послуги в економічній системі.

Це зрозуміли ще засновники класичної школи А.Сміт, Дж.Ст.Мілль, які розглядали історичний і юридичний факт володіння тим чи іншим капіталом (засобами виробництва, коштами) чи землею як основу вирішення проблеми походження прибутку. Отже, прибуток є не результат обміну, а результат продуктивної сили праці [20].

Дж. Ст. Мілль у теорії вартості писав, що у процесі розподілу певну частину вартості товару отримує капіталіст у вигляді доходу, який містить прибуток – результат функціонування капіталу. Величина прибутку перебуває у оберненій залежності від величини заробітної плати. Прибуток – це винагорода за працю, тому різниці між заробітною платою і прибутком відсутня [20].

На той час у політичній економіці, а потім і у фінансовій науці усі джерела доходів ділили на фундирувані й не фундирувані, тобто пов'язані й непов'язані з капітальним майном. Тому, і розподіл доходів відбувався за двома групами: доходи від капітального майна в цілому і доходи від праці, що не пов'язані з володінням капіталу.

Дохід від капітального майна складався із земельної ренти і доходу від капіталу, що представлено як підприємницький прибуток і відсоток.

А. Сміт і Д. Рікардо виділили поняття прибутку в окрему економічну категорію, яку досліджували у тісній прив'язці з процесом накопичення капіталу та із факторами збільшення суспільного багатства [20].

У різні моменти дослідження А. Сміт трактував прибуток, як:

- а) результат продуктивності капіталу;
- б) винагорода підприємцю за його діяльність та ризик;
- в) вирахування частини неоплаченої праці найманого робітника.

Трактування джерел формування прибутку, яке зробив А. Сміт, набуло подальшого розвитку в інших напрямках теорій прибутку. Позиція науковців щодо джерел виникнення і формування прибутку залежала від їхніх особистих поглядів на закони виробництва, розподілу, обміну та споживання.

Базуючись на досягнення класичної школи та під впливом теорії продуктивності капіталу, а також концепції\ граничної корисності на початку ХХ століття склалася неокласична теорія прибутку. Вона одержала подвійне тлумачення.

Так, Дж. Б. Кларк, вважав, що прибуток – це винагорода, або ціна лише одного окремого фактору виробництва – капіталу, всі інші фактори не враховувались (земля, праця).

У супереч прибуток визначався як комплексний дохід підприємця від усіх факторів виробництва, при цьому ці фактори впливають на прибуток через попит і пропозицію на них (А.Маршал) [20].

Неокласична теорія трактувала прибуток, як ризик, так яко будь-яка форма інвестування капіталу завжди пов'язана з невизначеністю. Поняття ризику у економічних працях Ф.Найта досліджується, як важливий розрахунковий показник, який необхідно для аналізування прибутку в умовах недосконалої конкуренції і надприбутків. При цьому сам прибуток описується або як винагорода за певний ризик діяльності, або як відмінність між очікуваними і фактично отриманими доходами.

Розвиток ринкових відносин в економічній системі України вимагає нових підходів до управління формуванням та розподілом прибутку. Тому й саме поняття категорії «прибуток» зазнає певних змін. Як результат – в сучасних умовах серед вітчизняних та закордонних учених наявні різні точки зору на цю економічну категорію.

С. Ф. Покропивний виділяє прибуток як певну частину виручки, яка залишається після відшкодування усіх затрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства. [19]. Певним чином, таке розуміння прибутку обмежується тільки кількісним відношенням до категорії і не розкриває її економічної природи. Адже, прибуток – це частина грошових накопичень, які створюються підприємством будь-якої форми власності.

А. М. Поддєрьогін говорить про прибуток як частину створеної вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Підприємство одержує

прибуток тільки після того, як втілена у створеному товарі вартість буде реалізована і набере грошової форми [23]. Таким чином, автор наголошує на важливості процесу реалізації виробленого продукту.

У ринковій економіці зазвичай низький ризик пов'язаний зі малими доходами, і, навпаки – чим вищий рівень ризику, тим можливі великі доходи. При інвестуванні грошей у різні об'єкти з однаковою віддачою привабливішим буде відповідно найменш ризикований об'єкт. Підприємець повинен отримати компенсацію за ризик.

У наукових публікаціях І. А. Бланк одним із перших в Україні використовує поняття співвідношення величини ризику і доходу у своєму визначенні прибутку. На думку науковця, прибуток – це втілений у грошовій формі чистий дохід інвестора на вкладений капітал, який показує його винагороду за ризик ієднення підприємницької діяльності та є залишком між сукупним доходом і сукупними затратами.

Прибуток – одночасно найбільш проста і найскладніша категорія ринкової економіки. Простота категорії визначається тим, що прибуток є основою і визначальною рушійною силою економіки ринкового типу, рушійним мотивом діяльності у підприємстві. Разом з тим складність пояснюється різноманіттям змістовних сторін, який відображає дана економічна категорія, а також різноманітними зв'язки, в яких він виступає.

З бухгалтерської погляду, якщо в результаті господарської діяльності збільшуються активи підприємства, то, на основі подвійного запису, зростають і пасиви, і якщо це не кредиторська заборгованість, то повинен бути приріст капіталу, або, іншими словами, прибуток.

Теорії прибутку можна виокремити у дві великі категорії: з одного боку, це дослідження, пов'язані з діяльністю підприємця (до який відносяться суб'єктивні теорії), а з іншого боку – акцент при на аналіз умов економічного середовища (об'єктивні теорії).

Разом з тим прибуток як економічна категорія віддзеркалює кінцеву грошову оцінку виробничої та фінансової та інвестиційної діяльності і є

головним показником фінансових результатів підприємства, рівня його фінансового становища.

В узагальненому вигляді прибуток – це різниця між доходами від діяльності та затратами на її здійснення. Він говорить про необхідність різних заходів: зменшення собівартості продукції, зростання обсягів виробництва і реалізації, збільшення асортименту виготовлених товарів або надання послуг, доцільність змін у ціновій політиці тощо. Він є головним узагальнюючим критерієм результативності господарювання.

1.3 Системи і методи оцінювання прибутку підприємства

Важливою елементною частиною механізму формування, розподілу та споживання прибутку підприємства є системи і методи його аналізування. Аналізування прибутку може розглядатись як процес дослідження умов і результатів його формування і споживання з метою виявлення резервів подальшого зростання прибутку підприємства. За метою здійснення аналізування прибутку підприємства можна виділити різні форми дослідження в залежності від наступних ознак (рисунок 1.3).

За об'єктами дослідження можна виділити аналіз формування прибутку й аналіз його розподілу і споживання:

1) аналіз формування прибутку – здійснюється у розрізі основних напрямів діяльності підприємства – операційної, інвестиційної, фінансової. Аналізування проводиться з метою виявлення резервів зростання рівня прибутку підприємства;

2) аналіз розподілу і споживання прибутку – виконується за основними напрямками його споживання. Завдання – виявити рівень використання, капіталізації прибутку і конкретні форми його споживання в інвестиційних цілях.

За організацією проведення розрізняється аналіз прибутку:

1) внутрішній – виконується менеджерами з використанням усієї сукупності можливих інформативних показників;

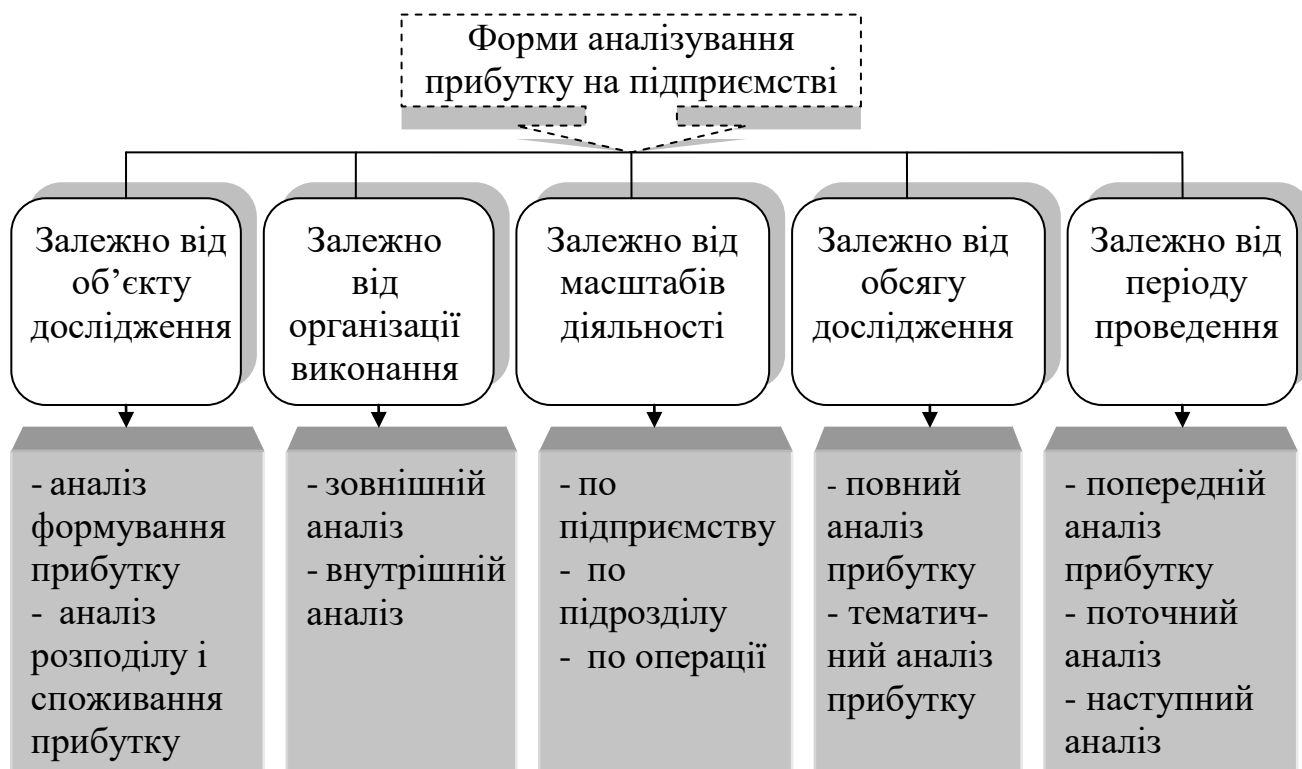

Рисунок 1.3 - Основні форми аналізу прибутку в залежності від цілей його проведення на підприємстві

2) зовнішній – проводять податкові органи, банки, аудиторські фірми, страхові компанії з метою вивчення правильності його обрахування, рівня кредитоспроможності підприємства та ін.

За масштабами діяльності можна виділити наступні форми аналізу прибутку:

1) аналіз формування, розподілу та споживання прибутку по підприємству в цілому, без виокремлення окремих структурних підрозділів;

2) аналіз прибутку по певному структурному підрозділі. За умови, що аналізований структурний підрозділ не має закінченого циклу формування прибутку за характером своєї діяльності, то такий аналіз здійснюється у вигляді формування витрат (доходів). Цей напрям аналізу базується на результатах управлінського обліку підприємства.

3) аналіз прибутку за окремою операцією. Предметом такого аналізу виступає прибуток по окремих комерційних операціям підприємства; у т.ч. операціям, пов'язаних з короткостроковими чи довгостроковими вкладеннями; окремим завершеним реальним проєктам тощо.

За обсягом дослідження розрізняють:

1) повний аналіз прибутку – виконується з метою вивчення всіх важливих моментів його формування, розподілу і споживання в комплексі;

2) тематичний аналіз прибутку – здійснюється лише окремими аспектами формування або споживання. Предметом тематичного аналізу прибутку є вивчення впливу здійснюваної підприємством податкової політики на формування витрат, доходів і фінансових результатів; результативність сформованого фондового портфеля; вплив структури і вартості інвестованого капіталу на рівень прибутковості підприємства і ряд інших напрямів.

За періодом проведення розрізняють:

1) попередній аналіз прибутку – пов'язаний з дослідженням умов його формування чи розподілу або наступного споживання; з умовами проведення інвестиційних операцій з попереднім визначенням величини прогнозованого прибутку по них;

2) поточний (або операційний) аналіз прибутку виконується в процесі здійснення основної, операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства з метою оперативного впливу на формування чи споживання прибутку. Такий аналіз прибутку здійснюється за короткий період часу;

3) наступний аналіз прибутку – направлений на найбільш повне аналізування результатів формування і споживання прибутку підприємства в порівнянні з попереднім і поточним його аналізуванням, тому що ґрунтується на кінцевих результатах фінансового обліку і звітності [20].

Для аналізування прибутку використовують цілий ряд спеціальних систем і методів дослідження, що дозволяє одержати кількісну оцінку

певних аспектів його формування, розподілу і споживання, як у статистиці, так і в динаміці.

На практиці виділяють наступні основні системи виконання аналізу прибутку на підприємстві: вертикальний аналіз; горизонтальний аналіз; порівняльний аналіз; аналіз коефіцієнтів; аналіз ризиків; інтегральний аналіз.

Вертикальний (чи структурний) аналіз прибутку – ґрунтується на структурному аналізі узагальнених показників його формування, розподілу і споживання. У процесі використання цієї системи аналізу визначаються частки окремих складових узагальненого показника прибутку. На практиці проводять наступні види структурного аналізу:

- 1) прибутку (доходів, витрат) сформованого за окремими сферами діяльності;
- 2) прибутку (доходів, витрат) за окремими видами продукції;
- 3) за окремими видами податкових платежів у загальній їхній сумі, які сплачуються підприємством;
- 4) активів. В процесі оцінки розглядається співвідношення оборотних і необоротних активів підприємства та оцінюється ресурсний потенціал генерування прибутку підприємством;
- 5) капіталу. У процесі аналізу визначається частка власного і позикового капіталу, що використовує підприємство. Результати аналізу можуть бути використані в процесі оцінювання ефекту фінансового важеля, визначення середньозваженої вартості капіталу та інші фінансові показники;
- б) розподілу отриманого прибутку. Таке структурне розкладання на частки здійснюється за напрямками розподілу прибутку - формами конкретного його споживання.

Горизонтальний (або часовий, трендовий) аналіз прибутку ґрунтується на вивченні динаміки окремих його показників і їх змін у часі. У процесі застосування цієї системи аналізу визначаються темпи зростання (приросту) окремих видів прибутку, розглядаються загальні тенденції його зміни. На

практиці управління прибутком найчастіше застосовуються наступні види горизонтального аналізу:

1) порівняння показників формування, розподілу і споживання прибутку звітного періоду з показниками базового періоду;

2) порівняння показників формування, розподілу і споживання прибутку звітного періоду з показниками відповідного періоду минулого року. Цей вид аналізу дуже важливий для підприємств з сезонними коливаннями у виробництві чи збуті продукції;

3) порівняння показників формування, розподілу і споживання прибутку за декілька попередніх періодів. Метою такого аналізу є виявлення і дослідження тенденцій зміни окремих показників прибутку в динаміці.

Результатом горизонтального аналізу дозволяють є побудова відповідних факторних моделей, що використовуються у процесах прогнозування та планування окремих показників прибутку.

Порівняльний аналіз прибутку ґрунтується на порівнянні значень певних груп відповідних його показників між собою. У процесі застосування цієї системи аналізу визначаються розміри абсолютних і відносних відхилень показників. На практиці найбільш поширені наступні види порівняльного аналізу:

1) показники рівня прибутку даного підприємства і середньогалузеві. Виконується підприємством з метою оцінювання своєї конкурентної позиції. Об'єктом дослідження виступає зазвичай операційний чи чистий прибуток;

2) показники прибутку (доходів, витрат) даного підприємства і підприємств-конкурентів. Знаходиться конкурентна позиція підприємства в на конкретному регіональному чи галузевому ринку відповідно;

3) показники прибутку (доходів, витрат) структурних підрозділів підприємства;

4) звітні і планові (нормативні) показники прибутку (доходів, витрат). При цьому виявляється ступінь відхилення звітних показників від планових і виявляються причини цих відхилень.

Аналізування рівня ризиків (програмно-цільовий аналіз) невідривне від аналізу рівня прибутку по усім операціях і сферам діяльності підприємства – виробнича, операційна, інвестиційна і фінансова. Це пов'язано з тим, що, розраховуючи розмір прибутку по господарській діяльності, необхідно завжди одночасно розраховувати і міру ризику відповідного йому. Тобто, система аналізування рівня ризиків повинна мати широке застосування в процесі формування прибутку підприємства.

Оцінка імовірності виникнення ризику базується на застосуванні наступних методів: економіко-статистичних, розрахунково-аналітичних, аналогових та експертних. Вибір конкретного методу оцінювання визначається наявністю достатньої інформаційної бази і рівнем кваліфікації дослідників. До основних показників оцінювання імовірності виникнення ризику широко використовують середньоквадратичне відхилення; коефіцієнт варіації; бета-коефіцієнт.

Середньоквадратичне (стандартне) відхилення показує міру коливань доходів (прибутку) по визначеній господарській операції відносно середньої або заданої (планової) величини.

Коефіцієнт варіації повинен допомогти визначити імовірність виникнення окремих видів ризиків, за умови, що порівнювані показники середньоквадратичного відхилення відрізняються між собою величиною конкретних і середніх значень доходів (прибутку) за окремими господарськими операціями і є непорівняними.

Бета-коефіцієнт дозволяє оцінювати імовірність виникнення ризику конкретної операції щодо середнього рівня ризику відповідного ринку в цілому. Цей показник використовується зазвичай для оцінювання ризиків інвестування в окремі цінні папери. Модифікований коефіцієнт може бути використаний для оцінювання економічних систем різного рівня [11].

Аналізування розміру можливих фінансових втрат при дослідженні ризику визначається сумою інвестованого капіталу в здійснення певної

операції, очікуваною сумою доходу чи прибутку по ній. За розміром можливих фінансових втрат виокремлюють чотири групи господарських операцій:

- безризикові. Прикладом безризикових господарських операцій може бути хеджування (один з видів біржових операцій по попередженню цінового ризику), придбання державних короткострокових цінних паперів (при низьких темпах інфляції) і деякі інші;

- господарські операції з нормальним (допустимим, оптимальним) рівнем фінансових утрат. Критерієм такої величини втрат є можливість фінансових втрат по окремій господарській операції відповідно до розміру розрахункової суми прибутку;

- господарські операції з критичним рівнем фінансових втрат. Критерієм цього є можливість фінансових втрат по окремій господарській операції у розмірі розрахункової суми доходу. У такому випадку втрати підприємства буде обчислюватися сумою додатково понесених витрат по операції;

- господарські операції з катастрофічним рівнем фінансових втрат. Критерієм тут виступає можливість фінансових втрат по окремій господарській операції в розмірі не тільки понесених витрат, але й загальної суми інвестованого капіталу.

Аналіз коефіцієнтів (або R-аналіз) базується на порівняльному розрахунку співвідношення різних абсолютних показників результативності і ефективності діяльності між собою. У процесі застосування цієї системи аналізування визначаються різні відносні показники, що описують окремі аспекти формування, розподілу і споживання прибутку підприємства. На практиці найбільш застосовують наступні системи аналітичних коефіцієнтів:

1. Коефіцієнти рентабельності – показують ефективність формування прибутку підприємства. Під час такої оцінки повинний виконуватись принцип відповідності показників, що співвідносяться, при розрахунку коефіцієнтів по окремим видам діяльності підприємства.

Для найбільш узагальнюючої оцінки ефективності формування прибутку визначають коефіцієнт рентабельності активів (коефіцієнт економічної рентабельності) і коефіцієнт рентабельності власного капіталу (коефіцієнт фінансової рентабельності), що показують, який загальний рівень прибутку, що згенеровано усіма активами і власним капіталом підприємства.

Також можуть бути розраховані і коефіцієнти рентабельності певних груп активів підприємства (оборотних, необоротних, нематеріальних, окремих їхніх елементів) і всього капіталу або різних його елементних частин [23].

Для оцінювання ефективності формування прибутку в процесі здійснення операційної діяльності використовуються коефіцієнт рентабельності операційних активів, які безпосередньо обслуговують виробничо-збутову (основну) діяльність підприємства; коефіцієнт маржинальної рентабельності реалізації продукції (через маржинальний прибуток); коефіцієнт валової рентабельності реалізації продукції (через валовий прибуток); коефіцієнт чистої рентабельності реалізації продукції або коефіцієнт чистої рентабельності операційних витрат та інші.

Коефіцієнт маржинальної рентабельності реалізації продукції показує як обсяг реалізації продукції забезпечує одержання маржинального прибутку підприємства. Розрахунок цього показника проводиться за наступною формулою:

$$R_m = \frac{МП_0}{ОП} \quad (1.1)$$

де R_m - коефіцієнт маржинальної рентабельності реалізації продукції;

$МП_0$ - сума маржинального прибутку від операційної діяльності в розрахунковому періоді, грн;

$ОП$ - загальний обсяг реалізації продукції в розрахунковому періоді, грн.

Для оцінювання ефективності формування прибутку в процесі здійснення інвестиційної діяльності застосовують коефіцієнт рентабельності інвестицій і коефіцієнт прибутковості для фондового портфеля. Показники

охарактеризують прибутковість інвестиційних ресурсів у цілому по підприємству а також загальний рівень прибутковості сформованого підприємством портфеля цінних паперів та інших фінансових активів.

Оцінювання ефективності формування прибутку в процесі фінансової діяльності виконується на основі аналізу вартості залучення позикового капіталу і додаткового власного капіталу з інших зовнішніх джерел. Ці показники більш повно характеризуються співвідношенням між собою суми позикових засобів і витрат по їхньому обслуговуванню.

2. Коефіцієнти ефективності розподілу прибутку показують ступінь оптимальності розподілу і споживання згенерованого підприємством прибутку. При оцінюванні ефективності розподілу прибутку використовуються наступні показники: коефіцієнт оподаткування прибутку (може бути визначений і за балансовим прибутком по окремих сферах діяльності підприємства), коефіцієнт чистого прибутку, коефіцієнт капіталізації прибутку або коефіцієнт споживання прибутку.

Для оцінювання ефективності використання капіталізованої частки прибутку розраховують коефіцієнт інвестування прибутку (та частина прибутку, що спрямована на інвестування приросту активів) або коефіцієнт резервування прибутку (частина капіталізованого прибутку, що була направлена в резервний і інші страхові фонди підприємства).

Оцінювання ефективності споживання прибутку, який спрямований на споживання здійснюється через: коефіцієнт частки виплати прибутку власникам (коефіцієнт дивідендних виплат); рівень частки прибутку власників на вкладений капітал; коефіцієнт участі персоналу підприємства в прибутку; коефіцієнт стимулювання праці з прибутку і середній рівень виплат прибутку персоналу підприємства.

3. Інші групи фінансових коефіцієнтів:

– коефіцієнти платоспроможності – показують можливість підприємства вчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями;

- коефіцієнти фінансової стійкості – характеризують загальну сформовану структуру джерел капіталу, які використовує підприємство;
- коефіцієнти оборотності активів (капіталу). Дані коефіцієнти показують наскільки швидко засоби, що були вкладені в активи (капітал), обертаються в процесі здійснення господарської діяльності підприємства [23].

Інтегральний аналіз прибутку направлений одержати узагальнену характеристику умов формування фінансових результатів по підприємству. Найбільше поширення на практиці мають: дюпонівська система інтегрального аналізу, об'єктно-орієнтований аналіз а також портфельний аналіз прибутку.

В основі дюпонівської системи аналізу покладено «Модель Дюпона». Відповідно до неї, коефіцієнт рентабельності активів це добуток коефіцієнта чистої рентабельності реалізації продукції та коефіцієнта оборотності активів [23]:

$$KPa = KЧР * KO_a, \quad (1.2)$$

де KPa - коефіцієнт рентабельності активів;

$KЧР$ - коефіцієнт чистої рентабельності реалізації продукції;

KO_a - коефіцієнт оборотності активів.

Об'єктно-орієнтована концепція передбачає побудову моделі формування прибутку підприємства у вигляді певної сукупності взаємодіючих первинних фінансових блоків, які моделюють деякі «класи» елементів та безпосередньо формують загальну суму прибутку. Добре реалізується дана модель використання комп'ютерної технології і спеціальних прикладних програм. Після побудови моделі, за потреби дослідника, систему блоків і класів можна розширювати, поглиблювати і отримати детальну інформацію про процес формування прибутку.

Портфельний аналіз прибутку ґрунтується на використанні «портфельної теорії», відповідно до якої рівень прибутковості портфеля фондових інструментів може розглядатись поряд з рівнем ризику портфеля (інша назва –

система «прибуток – ризик»). Процес аналізування і підбору в портфель цінних паперів і покладено в основу використання цієї інтегральної теорії [11].

На практиці знайшли застосування багато методів аналізування прибутку на підприємстві, що надає можливість визначати напрями діяльності підприємства, розробляти стратегію і тактику діяльності, формувати місію. Але за умов невизначеного економічного середовища важко проводити оцінювання господарської діяльності одним методом, тому необхідно мати на увазі найбільше методів оцінювання прибутку підприємства, аби зрозуміти причини зміни цього головного узагальюючого показника підприємства.

Отже, можна зробити висновок: прибуток – це грошовий вираз частини вартості додаткового продукту а також це частина виручки, що залишається після повернення усіх витрат на виробництво і реалізацію продукції, виконання робіт, надання послуг, фінансової та інвестиційної діяльності. В ринкових умовах прибуток розглядається як найважливіший показник діяльності підприємства. Він сигналізує про потребу проведення заходів щодо зменшення собівартості продукції, збільшення обсягів виробництва і реалізації, розширення асортименту товарів, доцільність змін у ціновій політиці підприємства і є визначальним критерієм ефективності господарювання в цілому.

На сучасному етапі економіки України суттєво підвищується відтворювальна функція прибутку, сутність якої є у визначенні можливостей суб'єктів бізнесу задовольняти потреби розширеного виробництва і насамперед здійснювати інвестиції та інновації – витрати, які спрямовуються на будівництво нових чи відновлення зруйнованих війною виробничих об'єктів, придбання і налагодження устаткування для виробництва нових видів продукції; витрати на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, у тому числі інновацій у всіх сферах діяльності підприємства, і управління прибутком зокрема.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1 Дослідження функціонування сільського господарства України

Сільськогосподарське виробництво робить вагомий внесок у формування макроекономічних показників в Україні, таблиця 2.1. Частка продукції сільського господарства (разом із лісовим та рибним) у загальному випуску товарів і послуг в Україні у 2016-2021 роках знаходилась у межах від 9,7% у 2019 році до 12,9% у 2016 році. У 2016-2020 році спостерігалось зменшення частки випуску продукції по цій групі, але у 2021 році вона зросла до 11,47%, хоч не досягла найбільшого свого значення 2016 року.

Таблиця 2.1 – Основні макроекономічні показники України у 2016-2021 роках, млн грн

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Випуск товарів і послуг у ринкових цінах	5 420 433	6 721 741	8 037 021	8 927 367	9 291 883	12 176 378
В т.ч. сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	655 569	727 352	871 971	866 138	915 800	1 396 848
Частка сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства	12,09	10,82	10,85	9,70	9,86	11,47
Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах	2 385 367	2 981 227	3 560 302	3 977 198	4 222 026	5 450 849
В т.ч. сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	279 701	303 419	360 998	356 563	393 077	593 367
Частка сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства	11,73	10,18	10,14	8,97	9,31	10,89

Аналогічну тенденцію можемо спостерігати і по показнику валового внутрішнього продукту (рисунок 2.1). Частка ВВП зменшувалась з 11.73% у 2016 році до 9,31% у 2020 році і, відповідно зросла у 2021 році до 10.89%. Отже, можемо зробити чіткий висновок – кожна гривня із 10 одержаних була вироблена у сільському господарстві (разом із лісовим та рибним).

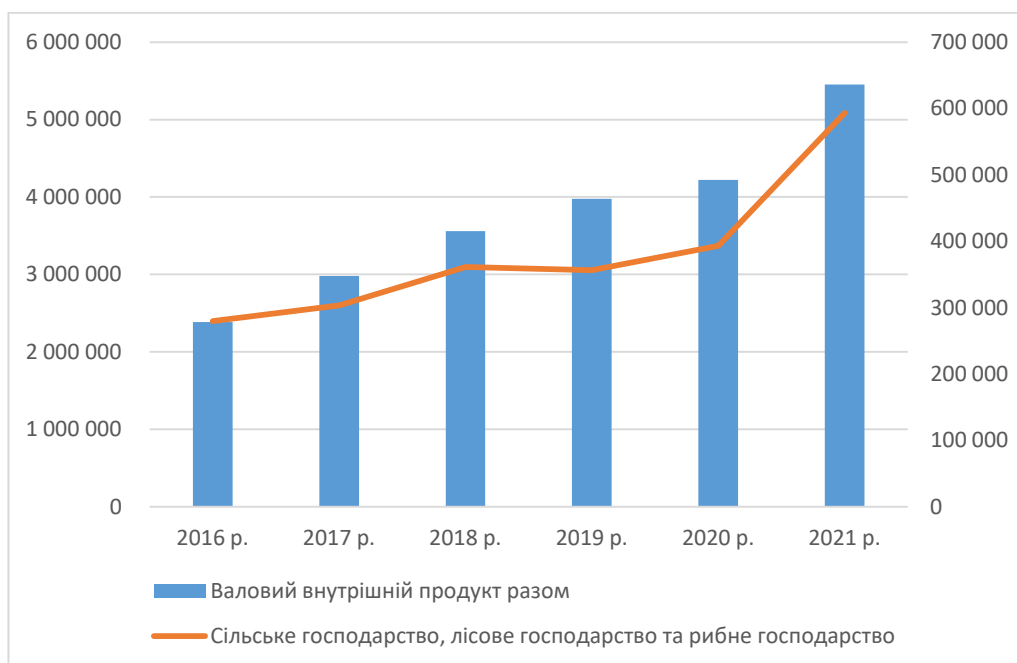

Рисунок 2.1 – Динаміка ВВП у 2016-2021 рр., млн. грн

Найбільші площі в Україні зайнято під зернові та зернобобові культури, таблиця 2.2. Як показують дані таблиці, що із зростанням площі сільськогосподарських угідь спостерігається чітка тенденція зростання частки валового збору, який припадає саме на зернові та зернобобові. Якщо для підприємств з площею до 200 гектарів – ця величина становить лише 3,9%, для агрокомпаній, які обробляють площі більше 3 тис. гектарів питома вага обсягу виробництва зернових і зернобобових зростає до 29,8%. Відповідно спостерігається і збільшення урожайності з 1 гектара – від 41.3 центнера до 70,4 центнера [9].

Таблиця 2.2 – Групування підприємств за розмірами зібраної площі у 2021 році

	Кількість підприємств		Обсяг виробництва (валовий збір)		Урожайність, ц з 1 га площі зібраної
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. т	у % до загального обсягу виробництва (валовий збір)	
Підприємства	32403	100,0	69689,1	100,0	59,3
з них з площею, га					
до 100,00	18361	56,7	2699,1	3,9	41,3
100,01-200,00	3745	11,5	2717,7	3,9	49,8
200,01-500,00	4380	13,5	7596,6	10,9	53,5
500,01-1000,00	2833	8,7	11352,0	16,3	56,0
1000,01-2000,00	1938	6,0	15567,4	22,3	57,9
2000,01-3000,00	604	1,9	8977,9	12,9	61,5
більше 3000,00	542	1,7	20778,4	29,8	70,4

Рисунок 2.2 і 2.3 дозволяє порівняти розподіл підприємств за площею і за величиною валового збору. Якщо великі агрокомпанії (рисунок 2.2) займають найменше частку у кількісному вираженні, то навпаки, вони є визнаними лідерами даного сегменту діяльності за загальним обсягом виробництва зернових і зернобобових у 2021 році.

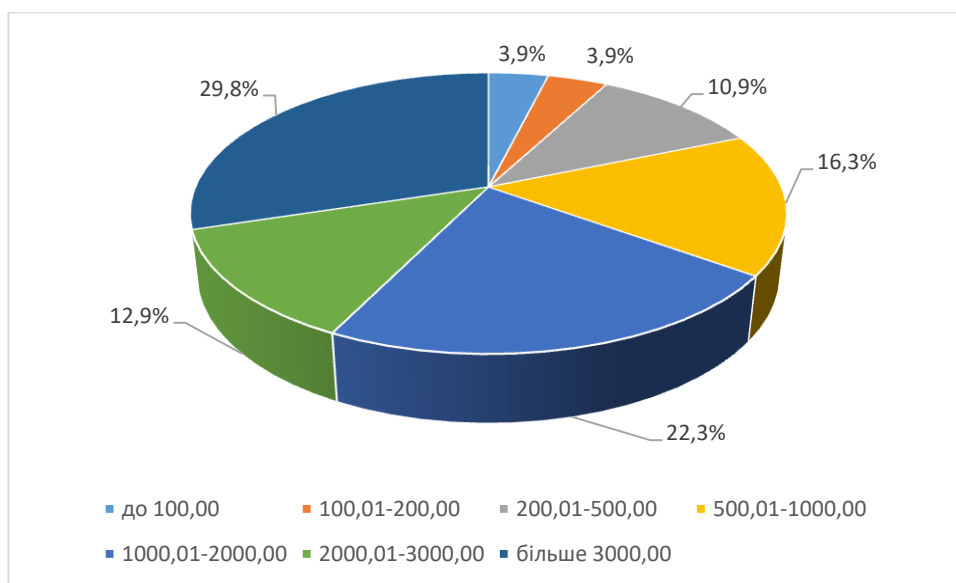

Рисунок 2.2 – Структура кількості підприємств за розміром площі у 2021 році

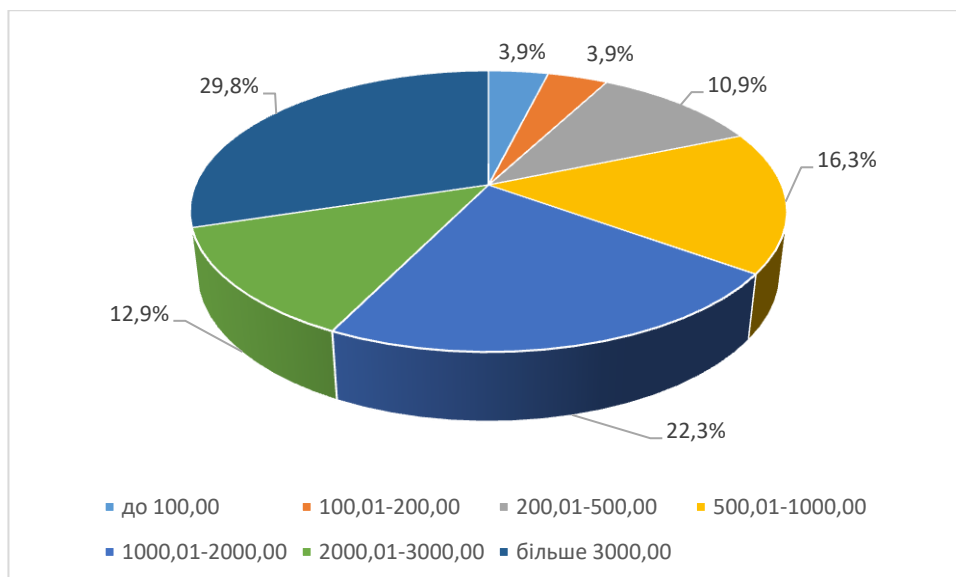

Рисунок 2.3 – Структура за валового збору зернових та зернобобових культур у 2021 році відповідно до розміру площі підприємств, %

Проаналізуємо структуру випуску продукції за різними видами у розрізі зернових культур, таблиця 2.3.

Таблиця 2.3 – Обсяг виробництва окремих видів продукції у 2016-2022 рр., млн. грн

Види/групи продукції	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Зернові культури	214155	226918	296578	288400	309737	538945	334107
пшениця	81184	94588	109884	113855	122984	205035	120431
жито	1157	1580	1285	1453	2121	2680	1461
ячмінь	27993	29716	32923	33954	32190	53703	29042
овес	1540	1699	1763	1849	2413	2356	2058
кукурудза на зерно	89267	81497	137198	126363	138360	258518	171214
рис	384	459	547	431	526	446	41
інші зернові культури	12630	17379	12978	10495	11143	16207	9860

Як бачимо із таблиці 2.3 протягом 2016-2021 років спостерігається тенденція до збільшення обсягів виробництва по абсолютній більшості видів зернових культур. Винятком є воєнний 2022 рік.

Більш наглядно продемонструвати зміни за допомогою індексів зростання (падіння), що відповідно і зроблено у таблиці 2.4 та рисунку 2.4.

Таблиця 2.4 – Індекси зростання обсягу виробництва окремих видів продукції у 2016-2022 рр.

Види/групи продукції	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Зернові культури	1,06	1,31	0,97	1,07	1,74	0,62
пшениця	1,17	1,16	1,04	1,08	1,67	0,59
жито	1,37	0,81	1,13	1,46	1,26	0,55
ячмінь	1,06	1,11	1,03	0,95	1,67	0,54
овес	1,10	1,04	1,05	1,31	0,98	0,87
кукурудза на зерно	0,91	1,68	0,92	1,09	1,87	0,66
рис	1,20	1,19	0,79	1,22	0,85	0,09
інші зернові культури	1,38	0,75	0,81	1,06	1,45	0,61

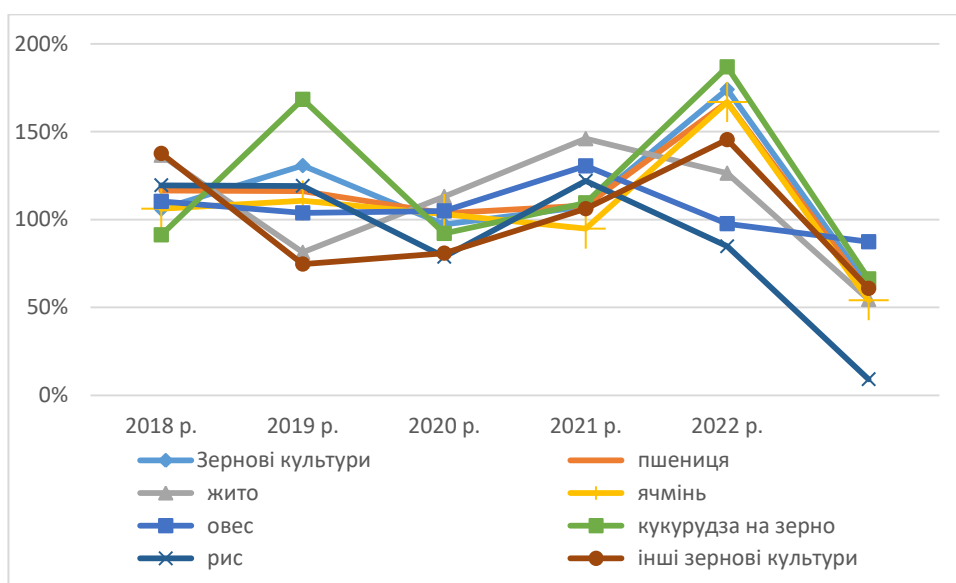

Рисунок 2.4 – Індекси зростання обсягу виробництва окремих видів продукції у 2016-2022 рр., %

Найбільше падіння обсягу виробництва спостерігаємо у 2022 році по такій культурі як рис – більше ніж у 10 разів відбулось зниження доходів. Також майже у 2 рази впили обсяги пшениці, жита і ячменя. Основна і єдина причина – військові дії на сході і півдні України, а також значна втрата

продукції під час зберігання і транспортування через ракетні і артилерійські обстріли елеваторів, портів та іншої інфраструктури. Мільйони тон зерна було розграбовано і вивезено росією. Певна частина площі не була засіяна або зібрана внаслідок активних бойових дій та замінування на цих територіях.

Використання земельних ресурсів дозволило підприємствам, що здійснюють сільськогосподарську діяльність отримати значні фінансові результати, таблиця 2.5.

За усі досліджуваній період сектор сільського, лісового та рибного господарства був прибутковим у загальній величині. Хоча 2016 рік видався на національної економіки дуже складний, і, відповідно, загальний фінансовий результат до оподаткування був від'ємний – більше 22 млрд гривень збитків.

Для абсолютної більшості років періоду 2016-2022 років частка підприємств, які отримали прибуток (додатній фінансовий результат до оподаткування) у секторі сільське, лісове та рибне господарство на 10-15 пунктів перевищувала загальне значення по економіці країни в цілому, рисунок 2.5. Що свідчить про значний потенціал прибутковості, закладений у даний вид виробництва.

У складний воєнний 2022 рік знизилась усі показники порівняно з 2021 роком: загальна сума фінансового результату до оподаткування впала у 2,75 рази, на 10 пунктів зросла частка підприємств, які отримали збиток. Але галузь все одно закінчила рік з прибутком у загальній величині.

Якщо ж проаналізувати у розрізі сільськогосподарських підприємств з їх подальшим поділом на великі, середні, малі та мікро суб'єкти господарювання, то можна відмітити, що для великих підприємств характерна найменше значення щодо збитковості діяльності. У 2016 та 2018 роках усі великі підприємства працювали з прибутком – додатна величина фінансового результату.

Таблиця 2.5 – Фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств України у 2016-2022 роках

Рік	Сектор економіки	Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн.грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
			у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн
2016	Усього економіка	-22201,5	73,4	523759,4	26,6	545960,9
	сільське, лісове та рибне господарство	91109,5	87,8	103942,2	12,2	12832,7
2017	Усього економіка	274831,6	72,8	674386,5	27,2	399554,9
	сільське, лісове та рибне господарство	69344,1	86,2	89876,7	13,8	20532,6
2018	Усього економіка	429129,3	74,3	746530,5	25,7	317401,2
	сільське, лісове та рибне господарство	71478,5	86,3	94402,3	13,7	22923,8
2019	Усього економіка	664849,8	74,0	933160,0	26,0	268310,2
	сільське, лісове та рибне господарство	94041,4	83,1	116561,3	16,9	22519,9
2020	Усього економіка	303219,3	71,4	848622,7	28,6	545403,4
	сільське, лісове та рибне господарство	82230,6	82,7	108581,4	17,3	26350,8
2021	Усього економіка	1119261,7	73,3	1352088,2	26,7	232826,5
	сільське, лісове та рибне господарство	239982,5	88,3	248315,2	11,7	8332,7
2022	Усього економіка	46127,2	66,1	1010079,4	33,9	963952,2
	сільське, лісове та рибне господарство	87258,4	78,5	126351,9	21,5	39093,5

Залежно від величини підприємства прослідковується чітка тенденція до збільшення питомої ваги збиткових підприємств, рисунок 2.6.

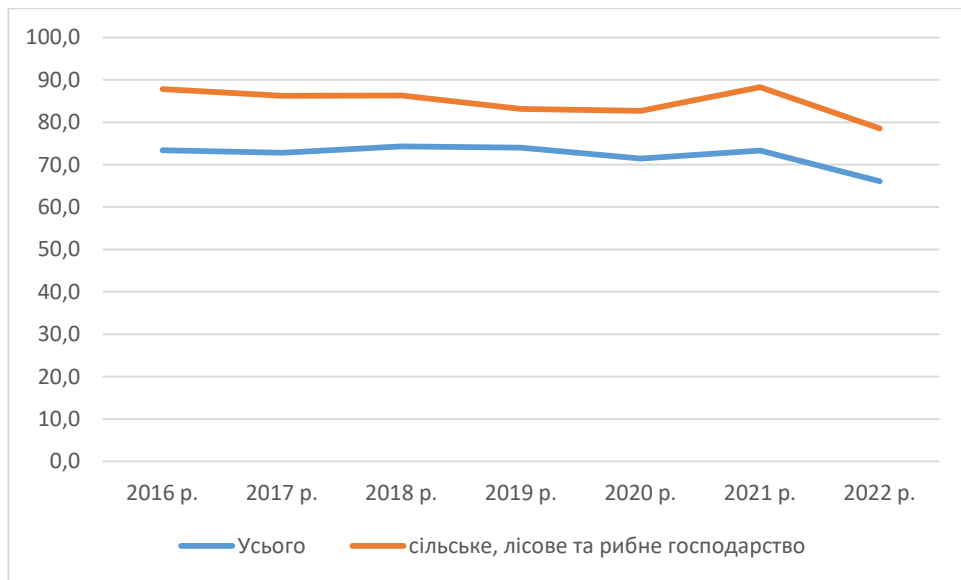

Рисунок 2.5 – Підприємства, які одержали прибуток у % до загальної кількості підприємств

Таблиця 2.6 – Частка підприємств України, які отримали прибуток у 2016-2022 роках

Рік	Усього економіка	Сільське, лісове та рибне господарство				
		Разом	у т.ч.			
			великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікро підприємства
2016	73,4	87,8	100,0	89,7	87,7	87,4
2017	72,8	86,2	88,9	88,4	86,1	86,0
2018	74,3	86,3	100,0	88,5	86,2	86,1
2019	74,0	83,1	79,4	81,5	83,2	83,5
2020	71,4	82,7	75,0	84,0	82,6	82,4
2021	73,3	88,3	91,8	93,0	88,0	87,2
2022	66,1	78,5	84,6	80,5	78,4	77,8

Рентабельність операційної діяльності підприємств досліджуваного сектору економіки максимальною була у 2016 та 2021 роках – відповідно 29,3% та 40,4%. У 2022 році цей показник склав 22%.

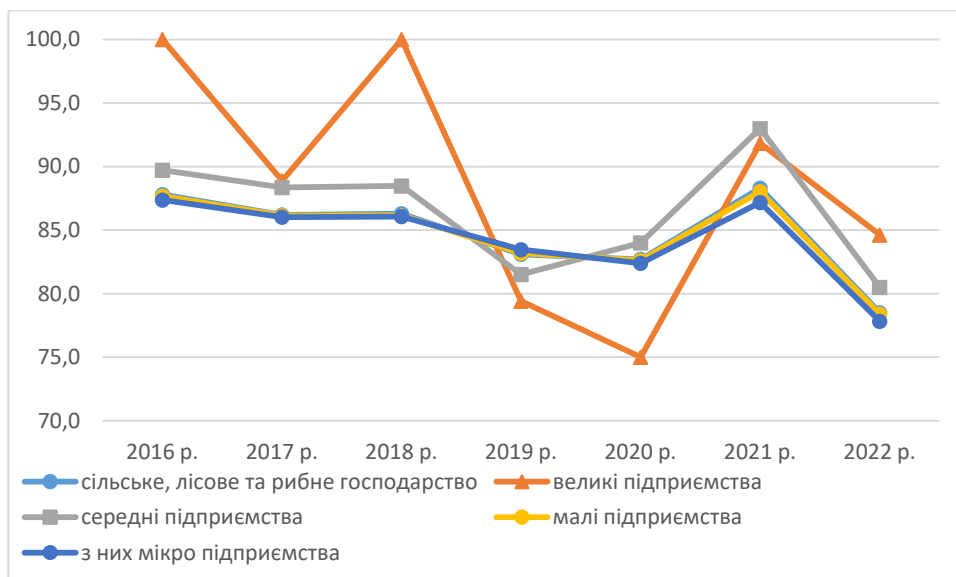

Рисунок 2.6 – Підприємства, які одержали прибуток у % до загальної кількості підприємств (за розміром підприємства)

Найвища рентабельність характерна для малих підприємств практично у всіх роках досліджуваного періоду, за винятком воєнного 2022 року.

Таблиця 2.7 – Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства у 2016-2022 роки, %

Рік	Усього	у тому числі			
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2016	32,4	29,3	30,4	37,2	33,0
2017	22,4	24,6	20,8	24,1	24,2
2018	18,3	22,9	17,1	18,6	16,4
2019	19,2	8,3	26,2	13,4	15,5
2020	18,6	16,0	18,5	19,8	18,1
2021	40,3	46,3	37,3	41,4	37,8
2022	20,0	22,8	19,2	19,5	14,0

Щодо інших груп суб'єктів господарювання, то для великих підприємств у окремих роках рівень рентабельності високий, навіть вищий ніж по галузі – 2017, 2018, 2021 та 2022 роки. В інші періоди, наприклад 2019 рік рентабельність впала лише до 8,3%. Відсутність єдиної закономірності спостерігається і по середнім та мікропідприємствам. Загалом, можна

відмітити, що найприбутковішою операційна діяльність була у 2021 році для усіх видів підприємств.

Інформація, подана у таблиці 2.8, ілюструє дані про рівень рентабельності усієї діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства.

Із даних таблиці, можна бачити, що загальна рентабельність нижча операційної як для галузі в цілому, та і в розрізі окремих підприємств. Особливо низький рівень спостерігається у середніх та мікропідприємствах. Хоча з іншого боку, у всіх досліджуваних роках середня рентабельність по галузі вища 10%, а у 2016 році склала 24,7% і рекордному 2021 році 36,4%.

Таблиця 2.8 – Рівень рентабельності усієї діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства у 2016-2022 роки, %

Рік	Усього	у тому числі			
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2016	24,7	24,7	21,6	30,0	26,5
2017	16,0	20,5	15,4	15,6	7,7
2018	13,7	21,2	14,3	10,9	7,9
2019	16,1	6,1	23,6	9,6	8,9
2020	13,6	9,7	13,9	14,8	15,2
2021	36,4	42,4	33,2	37,7	34,8
2022	13,3	14,5	13,2	12,9	9,6

Продовжимо наше дослідження на прикладі конкретного сільськогосподарського підприємства – фермерського господарства «ЕНЕЙ».

2.2 Дослідження функціонування фермерського господарства «ЕНЕЙ»

Фермерське господарство «ЕНЕЙ» заснував у 2001 році Мей Валентин Віталійович. Воно знаходиться у с. Міцівці Дунаєвського району

Хмельницької області та займається вирощуванням різних сільськогосподарських культур на власних та орендованих земельних паях.

Метою створення підприємства є господарська діяльність, направлена на досягнення високих економічних результатів та соціальних вигід.

Предметом діяльності ФГ «ЕНЕЙ» є:

- виробництво, закупка та реалізація зернових та зернобобових культур;
- заготівля та реалізація рослинно- та мінеральної сировини у встановленому законодавством порядку;
- надання технічної допомоги в обробітку землі і зборі урожаю;
- інші види діяльності, зазначені у статуті.

Доходи від діяльності ФГ «ЕНЕЙ» протягом 2019-2021 років формувались із чистого доходу від реалізації продукції, робіт, послуг та інших операційних доходів (рисунок 2.7).

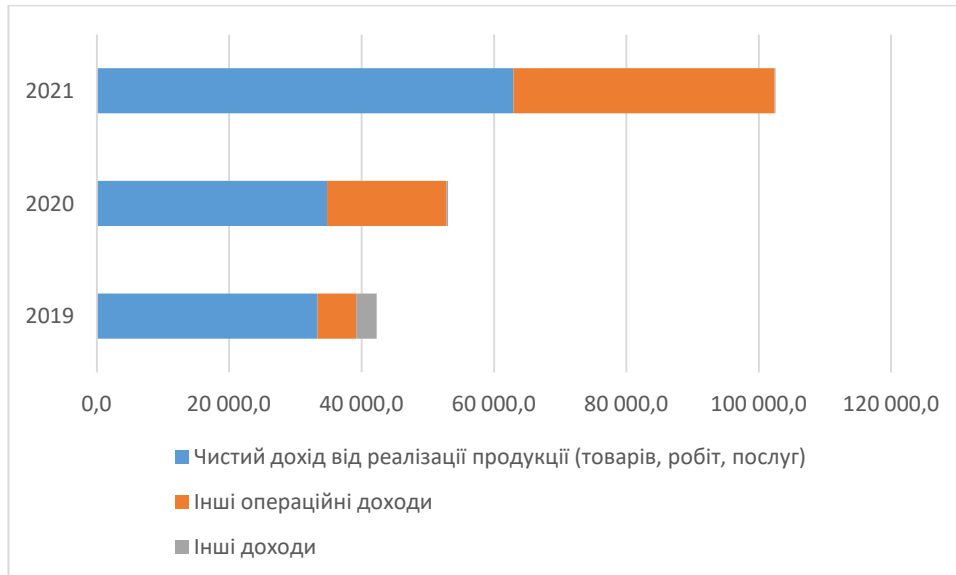

Рисунок 2.7 – Структура та динаміка доходів ФГ «ЕНЕЙ» у 2019-2021 роках, тис. грн

Основну частку доходів підприємство отримало від реалізації продукції, які зросли майже удвічі або на 89 % за період, що аналізується. Разом з тим інші операційні доходи на підприємстві збільшились у 2021 році порівняно з

2019 роком більше ніж у 6 разів. Щодо інших доходів – їхня частка дуже незначна, і якщо у 2019 році це було лише 7 % то у 2021 році менше відсотку (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9 – Структура доходів ФГ «ЕНЕЙ» за 2019-2021 рр.

Стаття	Сума, тис. грн			Структура, %		
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	33309,3	34774,6	62923,1	78,80	65,56	61,38
Інші операційні доходи	5874,9	18026,6	39440,0	13,90	33,99	38,47
Інші доходи	3084,0	239,8	153,5	7,30	0,45	0,15

Враховуючи інфляцію, яка спостерігалась, зростання чистого доходу було менш виражене, але теж дуже значне. Темп зростання порівняно із попереднім роком становили відповідно по рокам 119,5% та 175,7%. Чистий дохід від реалізації продукції підприємства отримало від реалізації переважно зернових культур (таблиця 2.10, рисунок 2.8).

Таблиця 2.10 – Динаміка випущеної продукції ФГ «ЕНЕЙ» у 2019-2021 рр.

Найменування видів продукції	Вартість фактично випущеної продукції у діючих оптових цінах, тис. грн			Темпи приросту, %	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2020/2019	2021/2020
Пшениця озима зерно	9895	7122	11951	-28,03	67,82
Ріпак озимий	3442	2049	4010	-40,46	95,67
Кукурудза зерно	12441	18628	31722	49,73	70,29
Соняшник	9704	10349	15154	6,65	46,43
Інша продукція	2990	104	0	-96,52	-100,00
РАЗОМ	38472	38252	62837	-0,57	64,27

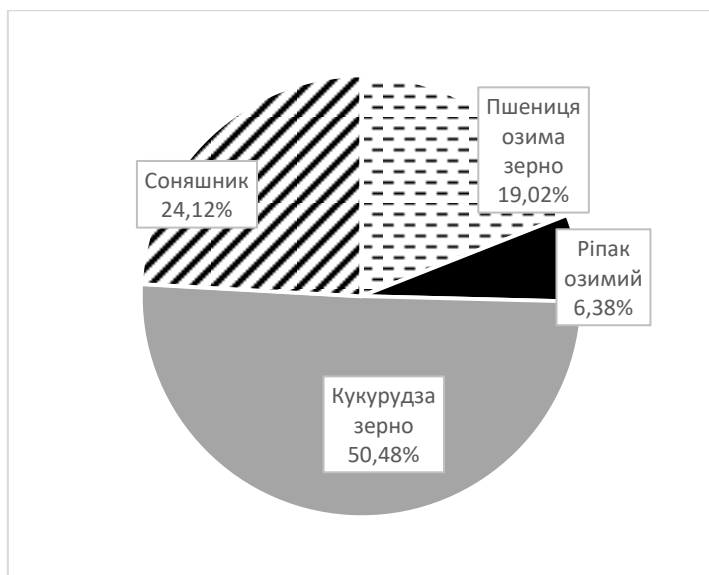

Рисунок 2.8 – Структура продукції ФГ «ЕНЕЙ» у 2021 р., %

Так як господарство значно розширило свій парк сільськогосподарської техніки (середньорічна вартість основних фондів у 2021 році збільшилась у 4,2 рази, таблиця. 2.10), то підприємство надає різного типу послуги:

- технологічний супровід сільськогосподарських робіт;
- обробка ґрунт (культивуація та дискування), посів (за сучасними технологіями), захист рослин;
- збирання врожаю в Хмельницькій та сусідніх областях.

ФГ «ЕНЕЙ» сіяло і вирощувало найбільш поширені в області культури: пшеницю, кукурудзу, соняшник, ріпак. Найбільше доходів підприємство в 2021 році отримало від посівів кукурудзи та соняшнику. Разом їх частка склала 75% від вартості випущеної продукції господарства.

Найменша частка по виробництву припадає на ріпак, але це було пов'язано із невеликою площею посівів цієї культури. Це є найбільш нестабільною культурою для господарства. Також у 2020 році знизилась обсяги по іншій продукції (овочі), а у 2021 році господарство навіть відмовилось від них.

Основні результати діяльності господарства за 2019-2021 роки подано у таблиці 2.11.

Отже, щодо товарної політики, ФГ «ЕНЕЙ» звузило асортимент, і зосередилось на окремих високодохідних культурах, прагнучи збільшити масу прибутку, але отримало на віддачу додаткові ризики від збутової діяльності (особливо у воєнних 2022 та 2023 роках). На сьогодні перспективним можна вважати – орієнтацію на внутрішній ринок, диверсифікацію через овочівництво та ягідництво.

Доходи від господарської діяльності ФГ «ЕНЕЙ» забезпечувалися невеликим колективом працівників. У 2019 році чисельність становила лише 14 осіб, і у наступному році знизилась на 2 особи до 12 працівників. Ще одного працівника було звільнено у 2021 році.

Таблиця 2.11 – Основні техніко-економічні показники функціонування ФГ «ЕНЕЙ» за 2019-2021 рр.

№ з/п	Показник	Одиниці виміру	Рік			Темпи зростання, %	
			2 019	2 020	2 021	2020/2019	2021/2020
1.	Разом доходи	тис. грн					
	- в діючих цінах		42268,20	53041,00	102516,60	125,49	193,28
	- у порівняльних цінах		48819,77	58345,10	102516,60	119,51	175,71
2.	Середньооблікова чисельність:	осіб	14	12	11	85,71	91,67
	- інші категорії працівників		5	6	5	120,00	83,33
	- робітників		9	6	6	66,67	100,00
3.	Дохід на 1 особу:	тис. грн / особу	3487,13	4862,09	9319,69	139,43	191,68
	- одного працівника інших категорій		9763,95	9724,18	20503,32	99,59	210,85
	- одного робітника		5424,42	9724,18	17086,10	179,27	175,71
4.	Фонд заробітної плати:	тис. грн	2590,60	2659,70	2930,90	102,67	110,20
	- працівників інших категорій		1072,00	1615,00	1775,00	150,65	109,91
	- робітників		1518,60	1044,70	1155,90	68,79	110,64
5.	Середньорічна заробітна плата:	тис. грн / особу	185,04	221,64	266,45	119,78	120,21
	- одного працівника інших категорій		214,40	269,17	355,00	125,54	131,89
	- одного робітника		168,73	174,12	192,65	103,19	110,64
6.	Разом витрати	тис. грн	34398,20	36931,90	62563,60	107,37	169,40
7.	Витрати на 1 грн. доходів	грн/грн	0,81	0,70	0,61	85,56	87,65

8.	Фінансовий результат до оподаткування	тис. грн	7870,00	16109,10	39953,00	204,69	248,02
9.	Чистий фінансовий результат (прибуток/збиток)	тис. грн	7870,00	16109,10	39953,00	204,69	248,02
10.	Рентабельність (збитковість):	%					
	- доходу		18,62	30,37	38,97		
	- витрат		22,88	43,62	63,86		
11.	Середньорічна вартість основних фондів	тис. грн	4476,50	3862,90	16288,00	86,29	421,65
12.	Фондовіддача	грн.	9,44	13,73	6,29	145,42	45,84

При значному зростанні доходів господарства і певному зниженні чисельності працюючих спостерігаємо також велике зростання доходів на 1 працівника. Так, у 2020 році порівняно з 2019 роком цей приріст склав майже 40%, а уже у 2021 році – більше 91%. В цілому за досліджуваний період маємо зростання 2,7 рази.

За три роки на ФГ «ЕНЕЙ» середньорічна заробітна плата працівника збільшилась на 81,4 тис. грн. Ще разючіші зміни бачимо по середньорічній зарплаті працівників інших категорій (керівників, фахівців) – приріст 140.6 тис. грн. Разом з тим, середньорічна заробітна плата 1 робітника зросла лише на 23,92 тис. грн.

Порівнюючи темпи зростання доходу на 1 працівника і середньорічної заробітної плати, можна констатувати, що перші значно перевищують другі. Отже, господарство підвищує віддачу від трудових ресурсів.

Виробництво сільськогосподарських культур та надання додаткових послуг забезпечувалось основними фондами, середньорічна вартість яких у 2019 році дорівнювала 4476,5 тис. грн. А отже, на кожну гривню основних фондів тоді припадало 9,44 грн доходу. У 2021 році суттєво зросла вартість основних фондів, якими володіли у ФГ «ЕНЕЙ» – до 16288 тис. грн. На цю суму, насамперед, була придбана сільськогосподарська техніка. І хоча доходи теж зростали, але не так стрімко і, як наслідок, фондовіддача знизилась до 6,29 у 2021 році.

Аналізуючи фінансове становище господарства, можна побачити, що воно працювало прибутково протягом усіх цих трьох років. Частка сукупних витрат у сукупних доходах коливались у межах 0,81-0,61. Необхідно відмітити позитивну динаміку зменшення витратомісткості. Так, за результатами 2020 року є зниження на 11 копійок, а у 2021 році – ще на 9 копійок, що в цілому показало падіння на 20 копійок..

Фінансовий результат до оподаткування у 2020 році зріс у 2 рази, а в наступному ще майже у 2,5 рази. Загальний приріст прибутку за 2 періоду складав більше 31 млн грн.

Відповідно, ФГ «ЕНЕЙ» працювало рентабельно у 2019-2021 роки. На цього протязі періоду збільшилась частка прибутку у доході, про що свідчать показники рентабельності – рентабельність доходу відповідно склала по рокам 18,62%, 30,37% та 38,97%. Також зріс і показник рентабельності витрат із 22,88 до 63,86 %. Тобто, в цілому, значно покращились показники ефективності діяльності господарства.

2.3 Дослідження процесів формування прибутку підприємства

Аналіз формування прибутку ФГ «ЕНЕЙ» представлений у таблиці 2.12.

За даними таблиці 2.12 ми бачимо значне збільшення чистого доходу від реалізації продукції, зміна у 2020 році складає 1465,3 тис. грн. у 2021 році відповідно 28148,5 тис. грн. Тобто, в цілому чистий дохід зріс майже на 30 млн.грн. Відповідно до збільшення чистого доходу збільшилась собівартість реалізованої продукції, зміна у 2020 році склала 3716,8 тис. грн, а у 2021 році 24062 тис. грн.

Таблиця 2.12 – Аналіз формування прибутку ФГ «ЕНЕЙ»

Показник	Рік, тис. грн			Темпи зростання %		
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2021/2019

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	33309,3	34774,6	62923,1	1465,3	28148,5	29613,8
Інші операційні доходи	5874,9	18026,6	39440,0	12151,7	21413,4	33565,1
Інші доходи	3084,0	239,8	153,5	-2844,2	-86,3	-2930,5
Разом доходи	42268,2	53041,0	102516,6	10772,8	49475,6	60248,4
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	23729,3	27446,1	51508,1	3716,8	24062,0	27778,8
Інші операційні витрати	6612,6	6543,2	7985,9	-69,4	1442,7	1373,3
Інші витрати	4056,3	2942,6	3069,6	-1113,7	127,0	-986,7
Разом витрати	34398,2	36931,9	62563,6	2533,7	25631,7	28165,4
Фінансовий результат до оподаткування	7870,0	16109,1	39953,0	8239,1	23843,9	32083,0
Податок на прибуток	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Чистий прибуток (збиток)	7870,0	16109,1	39953,0	8239,1	23843,9	32083,0

Інші операційні доходи господарства зросли у 2020 році на 12151,7 тис. грн та у 2021 році на 33565,1 тис. грн. Інша ситуація відбувалась по показнику інші операційні витрати. У 2020 році є незначне зниження інших операційних витрат, а у 2021 році – відповідно зростання. Щодо інших доходів, їх частка дуже мала. Інші витрати хоч і є більш суттєвими, але за 2 роки знизилась майже на 1 мільйон гривень.

Динаміка обсягу фінансового результату є досить позитивною, збільшення у 2020 році склало 8239,1 тис. грн., а у 2021 році ще 23843,9 тис. грн.

Дослідимо, як змінювалась величина окремих елементів операційних витрат (таблиці 2.13 та 2.14, рисунок 2.9).

Аналізуючи операційні витрати за 2019-2021 роки можна відмітити зростання абсолютної величини по практично усім статтям витрат (виняток – інші операційні витрати у 2020 році, але зменшення суми по цій статті є незначним, лише 785 тис. грн або 5,56%).

Найбільше зростання спостерігаємо по статті амортизація, що викликано значним збільшення вартості основних виробничих фондів у 2020-2021 роки.

Таблиця 2.13 – Операційні витрати ФГ «ЕНЕЙ», тис. грн

Елементи витрат	Сума			Абсолютні відхилення		Темпи зростання, %	
	2019	2020	2021	2020-2019	2021-2020	2020-2019	2021-2020
Матеріальні затрати	17814	20874	25519	3060	4 45	117,18	122,25
Витрати на оплату праці	2591	2660	2931	69	271	102,67	110,20
Відрахування на соціальні заходи	467	478	553	11	75	102,40	115,64
Амортизація основних фондів	2117	3283	4415	1167	1132	155,11	134,48
Інші операційні витрати	13881	13096	14604	-785	1508	94,34	111,52
Загалом	36869	40391	48022	3522	7631	109,55	118,89
- у тому числі:							
- змінні витрати	27812	30560	36305	2748	5745		
- постійні витрати	9057	9831	11717	774	1886		

Щодо поділу витрат на групу змінні і постійні, то бачимо стабільну майже структуру цих складових – 75 відсотків змінних витрат, 25 відсотків постійних витрат. Це може свідчити про відсутність значних змін у виробничих процесах і організаційній структурі підприємства (таблиця 2.13).

Аналізуючи структуру операційних витрат ФГ «ЕНЕЙ» у 2019-2021 роках (таблиця 2.14 та рисунок 2.9), спостерігаємо незначні коливання у структурі – зростання чи падіння по окремим статтям в межах до 5 відсотків.

Таблиця 2.14 – Структура операційних витрат ФГ «ЕНЕЙ», %

Елементи витрат	Структура по рокам			Абсолютні відхилення	
	2019	2020	2021	2020-2019	2021-2020
Матеріальні затрати	48,32	51,68	53,14	3,36	1,46
Витрати на оплату праці	7,03	6,58	6,10	-0,44	-0,48
Відрахування на соціальні заходи	1,27	1,18	1,15	-0,08	-0,03
Амортизація основних фондів	5,74	8,13	9,19	2,39	1,07
Інші операційні витрати	37,65	32,42	30,41	-5,23	-2,01

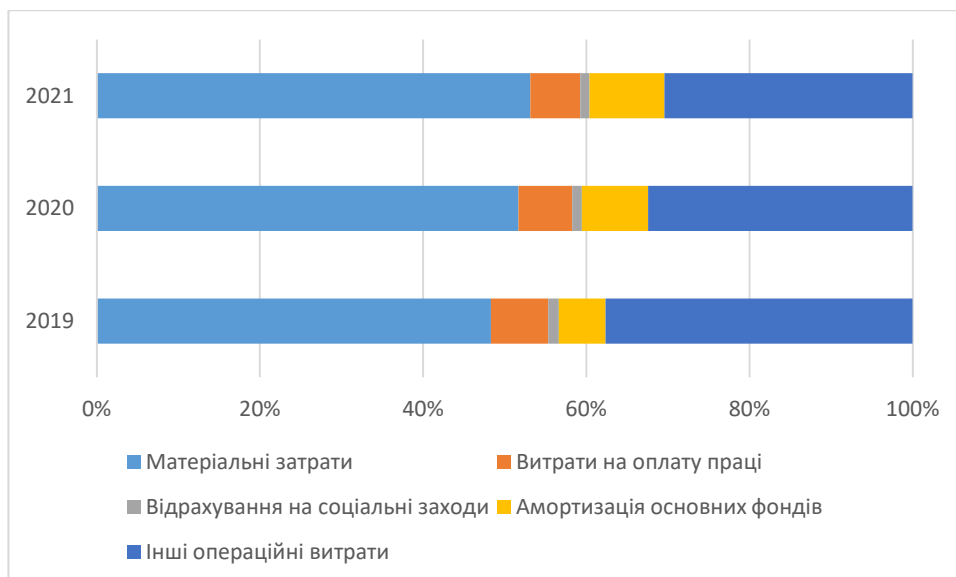

Рисунок 2.9 – Структура операційних витрат ФГ «ЕНЕЙ», %

Найбільшу частку займають матеріальні витрати, далі інші операційні витрати, але частка останніх знизилась на 7% за 2 роки. Близькі за величиною витрати на оплату праці (разом з відрахуваннями) і амортизація основних фондів відносно несуттєво змінювали свою питому вагу. Перші упали десь на 2 відсотки, останні зросли на 3 відсотки.

Зроблені висновки ілюстровано за допомогою гістограми на рисунку 2.8. Там ми бачимо, що у 2020 році структура була майже незмінною.

Розрахунок рентабельності ФГ «ЕНЕЙ» приведено у таблиці 2.15.

За даними таблиці 2.15 ми бачимо, що у 2021 році у порівнянні з 2019 роком збільшились всі показники рентабельності підприємства (окрім рентабельності власного капіталу), зокрема збільшилась рентабельність доходу на 20,35 %, рентабельність витрат на 40,98 %, рентабельність капіталу на 13,45 %. Рентабельність власного капіталу знизилась на 6,54 % за рахунок значного зростання вартості власного капіталу у 2021 році.

Таблиця 2.15 – Аналіз рентабельності ФГ «ЕНЕЙ»

Показник	Рік			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020-2019	2021-2020
1. Разом доходи, тис. грн	42268,2	53041,0	102516,6	10772,8	49475,6
2. Разом витрати, тис. грн	34398,2	36931,9	62563,6	2533,7	25631,7

3. Вартість капіталу (баланс), тис. грн, у	47890,0	61092,5	133713,6	13202,5	72621,1
- т.ч. власного	13142,0	29239,7	74898,6	16097,7	45658,9
4. Фінансовий результат (прибуток/збиток), тис. грн:					
- до оподаткування	7870,0	16109,1	39953,0	8239,1	23843,9
- чистий	7870,0	16109,1	39953,0	8239,1	23843,9
5. Рентабельність (збитковість), %					
- доходу	18,62	30,37	38,97	11,75	8,60
- витрат	22,88	43,62	63,86	20,74	20,24
- капіталу	16,43	26,37	29,88	9,93	3,51
- власного капіталу	59,88	55,09	53,34	-4,79	-1,75

Розглянемо, як змінювалась вартість майна, окремі статті активу балансу протягом досліджуваного періоду – 2019-2021 роки (таблиця 2.16 та 2.17).

Вартість активу балансу зростає як на кінець 2020 так і 2021 років. Найбільш значне зростання спостерігаємо у 2020 році по величині необоротних активів – збільшення на 7388,7 тис. грн. У 2021 році найбільший приріст був за статтею оборотні активи- на 50385,2 тис. грн.

Таблиця 2.16 – Актив балансу ФГ «ЕНЕЙ» 2019-2021 роки

Актив	Балансова вартість на кінець року, тис. грн			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
1. Необоротні активи	26555,4	33944,1	56180,1	7388,7	22236,0
1.1. Нематеріальні активи	17570,3	19375,9	27721,4	1805,6	8345,5
1.2. Основні засоби	4476,5	3862,9	16288,0	-613,6	12425,1
1.3. Довгострокові фінансові інвестиції	15,5	15,5	9415,5	0,0	9400,0
1.4. Інші необоротні активи	0,0	0,0	304,0	0,0	304,0
2. Оборотні активи	21317,5	27136,1	77521,3	5818,6	50385,2
2.1. Запаси	12584,6	18459,7	37749,7	5875,1	19290,0
2.2. Дебіторська заборгованість	5921,1	4245,9	30728,0	-1675,2	26482,1
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти	0,4	0,8	55,4	0,4	54,6
2.4. Інші оборотні активи	2811,4	4429,7	8988,2	1618,3	4558,5
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	17,1	12,3	12,2	-4,8	-0,1
Баланс	47890,0	61092,5	133713,6	13202,5	72621,1

Незначне зниження можна відмітити у 2020 році за величиною такої стаття як основні засоби і дебіторська заборгованість. Це ми можемо бачити і у таблиці 2.17, де подано структуру активу балансу.

Таблиця 2.17 – Структура активу балансу ФГ «ЕНЕЙ» 2019-2021 рр.

Актив	Структура, %			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
1. Необоротні активи	55,45	55,56	42,02	0,11	-13,55
1.1. Нематеріальні активи	36,69	31,72	20,73	-4,97	-10,98
1.2. Основні засоби	9,35	6,32	12,18	-3,02	5,86
1.3. Довгострокові фінансові інвестиції	0,03	0,03	7,04	-0,01	7,02
1.4. Інші необоротні активи	0,00	0,00	0,23	0,00	0,23
2. Оборотні активи	44,51	44,42	57,98	-0,10	13,56
2.1. Запаси	26,28	30,22	28,23	3,94	-1,98
2.2. Дебіторська заборгованість	12,36	6,95	22,98	-5,41	16,03
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти	0,001	0,001	0,04	0,00	0,04
2.4. Інші оборотні активи	5,87	7,25	6,72	1,38	-0,53
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0,04	0,02	0,01	-0,02	-0,01
Баланс	100,00	100,00	100,00		

Оцінюючи важливе значення саме структури оборотних засобів, розглянемо їх більш детально у таблицях 2.18 та 2.19.

Таблиця 2.18 – Оборотні активи ФГ «ЕНЕЙ» 2019-2021 рр.

Оборотні активи	Сума, тис. грн			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Запаси	12584,6	18459,7	37749,7	5875,1	19290,0
у тому числі готова продукція	8363,0	14303,3	30491,0	5940,3	16187,7
Поточні біологічні активи	2282,6	3505,5	7756,0	1222,9	4250,5
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	2274,0	1665,3	7767,3	-608,7	6102,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	2659,4	1201,8	3854,7	-1457,6	2652,9
Інша поточна дебіторська заборгованість	987,7	1378,8	19106,0	391,1	17727,2
Поточні фінансові інвестиції	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Гроші та їх еквіваленти	0,4	0,8	55,4	0,4	54,6
Витрати майбутніх періодів	18,7	24,5	28,3	5,8	3,8
Інші оборотні активи	510,1	899,7	1203,9	389,6	304,2
Всього оборотні активи	27021,1	40237,6	104157,6	13216,5	63920,0

Найбільші зміни за 2019-2021 роки можна бачити по величині наступних статей:

- зростання запасів, внаслідок збільшення запасів готової продукції, відповідно приріст у 2020 році склав майже 6 мільйонів грн, а у 2021 – біля 20 і 16 мільйонів гривень відповідно:
- у 2021 році дуже великий приріст дебіторської заборгованості за усіма трьома статтями: 6,1; 2,7 та 17,7 мільйонів гривень відповідно. Найбільше значення дала інша дебіторська заборгованість. Разом за трьома цими статтями дебіторська заборгованість у 2021 році зростає майже на 26,5 мільйона гривень.

Майже не змінилась величина активів за статтями грошових коштів та витрат майбутніх періодів.

Таблиця 2.19 – Структура оборотних активи ФГ «ЕНЕЙ» 2019-2021 рр.

Оборотні активи	Структура			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Запаси	46,57	45,88	36,24	-0,70	-9,63
у тому числі готова продукція	30,95	35,55	29,27	4,60	-6,27
Поточні біологічні активи	8,45	8,71	7,45	0,26	-1,27
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	8,42	4,14	7,46	-4,28	3,32
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	9,84	2,99	3,70	-6,86	0,71
Інша поточна дебіторська заборгованість	3,66	3,43	18,34	-0,23	14,92
Поточні фінансові інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Гроші та їх еквіваленти	0,001	0,002	0,05	0,00	0,05
Витрати майбутніх періодів	0,07	0,06	0,03	-0,01	-0,03
Інші оборотні активи	1,89	2,24	1,16	0,35	-1,08
Всього оборотні активи	100	100	100	0,00	0,00

Наглядно зміну структури бачимо на рисунку 2.10.

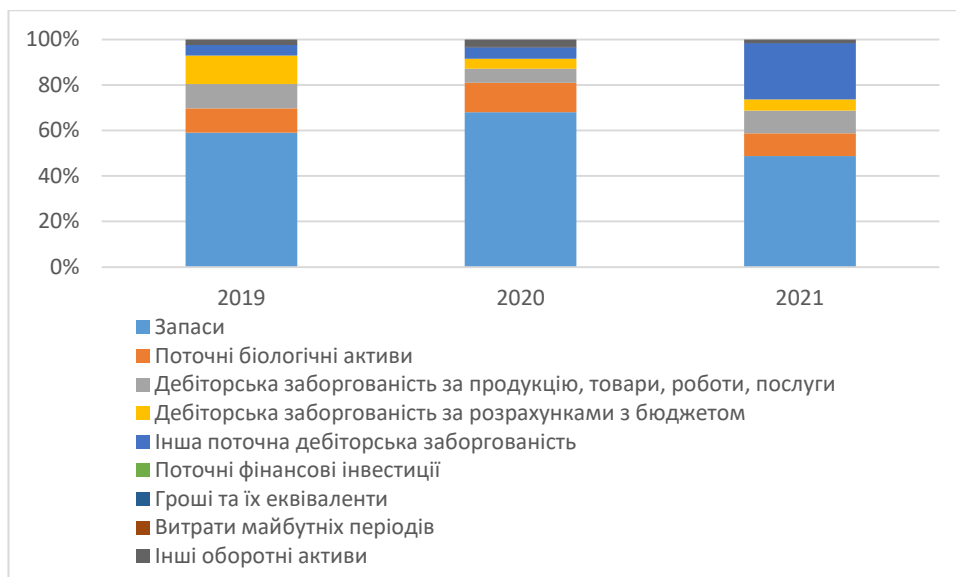

Рисунок 2.10 – Структура оборотних активи ФГ «ЕНЕІ» 2019-2021 рр.

Саме на рисунку можемо побачити зниження частки запасів у 2021 році і зростання частки дебіторської заборгованості, особливо іншої.

Щодо пасиву балансу, то найперше бачимо значний приріст власного капіталу, особливо у 2021 році (таблиця 2.20).

Таблиця 2.20 – Пасив балансу ФГ «ЕНЕІ» 2019-2021 роки

Актив	Балансова вартість на кінець року, тис. грн			Відхилення	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
1. Власний капітал	13142,0	29239,7	74898,6	16097,7	45658,9
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Поточні зобов'язання і забезпечення	34748,0	31852,8	58815,0	-2895,2	26962,2
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Баланс	47890,0	61092,5	133713,6	13202,5	72621,1

Хоча зростання було і у 2020 році, загалом за 2 роки власний капітал збільшився на 61,7 мільйона гривень. І якщо у 2020 році поточні зобов'язання зменшились на 2,9 мільйона гривень. То уже у 2021 році спостерігаємо

збільшення майже на 30 мільйонів гривень за цим розділом. Такі зміни відобразились і на структурі пасиву (рисунок 2.11).

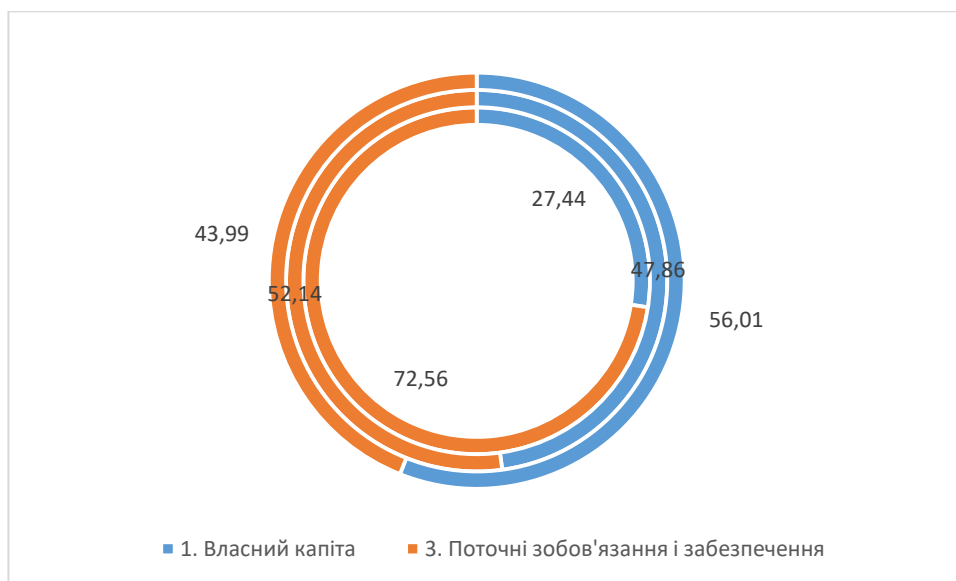

Рисунок 2.11 – Структура пасиву ФГ «ЕНЕЙ» 2019-2021 рр.

Частка власного капіталу у пасиві балансу зростає з 17,44 до 72,56 відсотків.

Для більш детального аналізу фінансово стану господарства розглянемо окремі показники платоспроможності (таблиця 2.21)

Таблиця 2.21 – Показники платоспроможності ФГ «ЕНЕЙ» 2019-2021 роки

Рік	Коефіцієнт	На кінець року	Теоретичне (нормативне) значення	Відхилення на кінець року від теоретичного значення
2019	Покриття	0,61	більше 1	-0,39
2020		0,85		-0,15
2021		1,32		0,32
2019	Швидкої ліквідності	0,61	більше 0,6	0,01
2020		0,85		0,25
2021		1,32		0,72
2019	Фінансової незалежності	0,27	0,4-0,6	-0,13
2020		0,48		0,08
2021		0,56		0,16
2019	Фінансової стійкості	0,27	зростання у динаміці	
2020		0,48		0,20
2021		0,56		0,08

Коефіцієнт покриття у 2019 та 2020 роках мав значення нижче нормативного – відповідно 0,61 та 0,85. Але тенденція до зростання продовжилась, і у 2021 році значення перетнуло нормативний поріг – величина 1,32.

Показники швидкої ліквідності за усі три роки були такими ж як і коефіцієнт покриття і відповідно, так як теоретичне значення 0,6, то навіть у 2019 році даний показник відповідав нормі.

Щодо фінансової незалежності, то зростання величини власного капіталу у 2020 та особливо у 2021 роках призвело до значного збільшення значення даного показника і перевищення ним нижньої межі нормативу.

Відповідно дану позитивну тенденцію спостерігаємо і за коефіцієнтом фінансової стійкості. В цілому, фермерське господарство «ЕНЕЙ» мало досить стійкий фінансовий стан протягом 2019-2021 років.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Удосконалення процесу організації управління прибутком на підприємстві

Механізм управління прибутком ФГ «ЕНЕЙ» – це певна сукупність взаємопов'язаних елементів, кожен з яких виконує конкретну роботу, спільна дія яких за існуючих умов і забезпечує досягнення заданої мети механізму – отримання прибутку очікуваної величини.

Класифікація прибутку підприємства направлена на вибір того його виду, на який буде спрямовано дію відповідного механізму управління. Дослідження основ механізму управління прибутком підприємства ФГ «ЕНЕЙ» дозволило сформулювати концепцію механізму, визначити його призначення, задачі, принципи формування, завдання та результат діяльності кожного із структурних елементів механізму.

Загальний механізм управління прибутком ФГ «ЕНЕЙ» наведений на рисунку 3.1. Згідно з поданою схемою в процесі діяльності підприємство здійснює політику максимізації прибутку, що включає:

- управління формуванням прибутком;
- управління розподілом прибутку.

Відповідно до рисунку 3.1 політика управління формуванням прибутку повинна складатись з наступних елементів:

- розробка політики управління прибутком в процесі операційної діяльності;
- розробка політики управління прибутком в процесі фінансової діяльності;
- розробка політики управління прибутком в процесі інвестиційної діяльності.

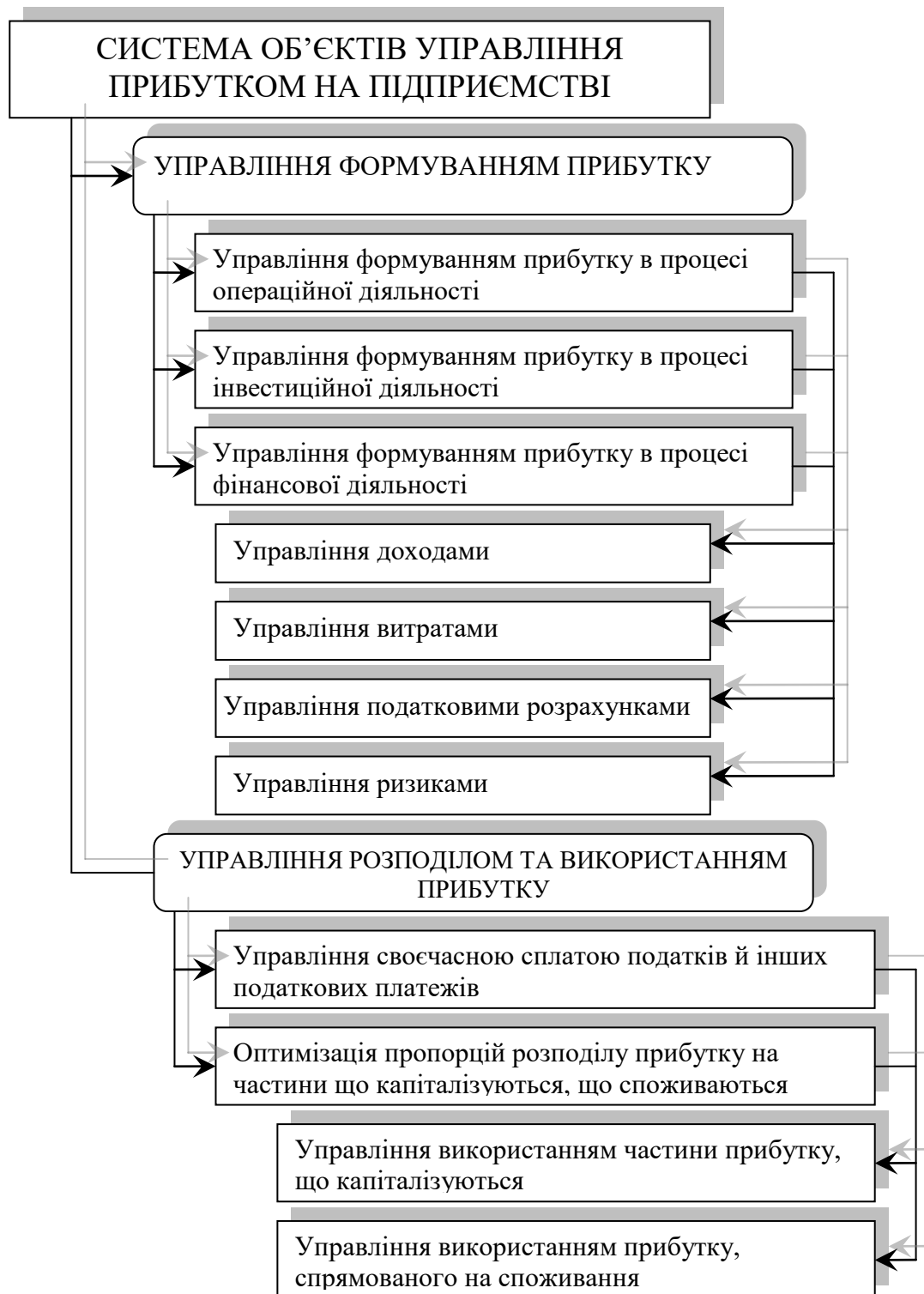

Рисунок 3.1 - Принципова схема багаторівневої функціональної системи управління прибутком на підприємстві

Політика управління розподілом прибутку повинна включати:

- управління своєчасною сплатою податків й інших обов'язкових розрахунків з прибутку;

– оптимізацію пропорцій розподілу прибутку на частини, які капіталізуються і які споживаються.

Розглянемо більш детально головні напрямки політики управління прибутком на ФГ «ЕНЕЙ», спрямовані на підвищення прибутку.

Фермерське господарство «ЕНЕЙ» працює за спрощеною звітністю. Другий розділ фінансової звітності малого підприємства, а саме «Звіт про фінансовий результат» показує послідовність формування чистого прибутку. На жаль, за спрощеною звітністю можна прослідкувати лише зміни величини доходів і витрат від основної, іншої операційної та іншої діяльності. Дані про результати фінансової та інвестиційної діяльності не знаходять відображення у фінансовій звітності суб'єкта малого підприємництва.

Операційна діяльність підприємства є найважливішим видом діяльності на будь-якому підприємстві. Цей вид діяльності підприємства, зазвичай, надає понад 60 - 80% загальної величини прибутку підприємства. В процесі операційної діяльності підприємства отримують дохід від реалізації продукції, (товарів, робіт, послуг). А за виключенням витрат, що формують собівартість та інших операційних витрат – фінансовий результат (прибуток чи збиток) від операційної діяльності.

Головними чинниками, що впливають на фінансовий результат операційної діяльності підприємства, є ціна продукції, обсяги та структура товарообігу, і особливо витрати. Аналіз взаємозв'язку цих показників дають змогу визначити резерви підвищення прибутку і розробити виробничу програму згідно з результатами аналізу.

Отже, рівень ринкових цін є найважливішим фактором, що впливає на дохід від реалізації продукції та послуг ФГ «ЕНЕЙ», а відповідно, і величину операційного прибутку.

Але є значні обмеження в управлінні ціною на конкурентному ринку. В сучасних умовах розвитку економіки ціна на ринку є результатом взаємодії попиту і пропозиції. Під впливом законів ринку в умовах конкурентної боротьби ціна продукції не може бути вище чи нижче тільки за бажанням

виробника або покупця – вона вирівнюється ринковими важелями, що не дозволяє виробнику сильно впливати на цей фактор. Особливо, невеликому фермерському господарству

Політика підприємства щодо оптимізації структури товарообігу включає конкретні дії, що базуються на аналіз та прогнозах попиту на ринку, спрямовані на реалізації нових видів продукції чи надання послуг. Дуже вагомим сьогодні чинником також стало наявність вільних можливостей збуту – і часто орієнтація продукції більше на внутрішній ринок.

Значної уваги вимагають і витрати, що формують собівартість продукції, також транспортні витрати.

Собівартість є важливим кількісним та якісним показником, що відображує результати основної діяльності, а також інструментом оцінювання рівня виробництва і праці, якості управління і таке інше. Повна собівартість виступає як основа при формуванні ціни, а також відповідно впливає на прибуток та рівень рентабельності.

До резервів зниження суми і частки витрат на будь-якому підприємстві відносять:

- 1) суттєве зниження накладних витрат (витрат на управління) при несприятливій кон'юктурі ринку;
- 2) продаж частини обладнання і нематеріальних активів, які не використовуються, з метою зниження величини амортизаційних відрахувань;
- 3) широке застосування короткотермінових форм лізингу машин і обладнання замість їхнього придбання;
- 4) скорочення певних комунальних послуг;
- 5) зниження чисельності працівників за рахунок забезпечення зростання продуктивності праці через автоматизацію усіх виробничих процесів та інше.

Формування прибутку в процесі інвестиційної діяльності так, як і в процесі фінансової діяльності, носить вторинний, підпорядковуючий характер до операційної діяльності. Інвестиційна діяльність характеризує процес оновлення і реалізації найбільш ефективних форм вкладення власного капіталу,

насамперед спрямованих на розширення економічного потенціалу підприємства. Інвестиційна діяльність має забезпечити зростання формування його операційного прибутку в майбутньому за трьома напрямками:

1. Через забезпечення зростання операційних доходів за рахунок збільшення обсягів виробничо-комерційної діяльності (розширення обсягів виробництва та реалізації продукції за рахунок інвестування в нові виробництва і т.ін.).

2. Через забезпечення зниження величини операційних витрат (своєчасне оновлення обладнання, морально застарілих видів виробничих фондів і нематеріальних активів і т. ін.).

3. Через зростання величини доходів від іншої операційної діяльності (надання в оренду власних виробничих фондів та інше).

Механізм управління прибутком ФГ «ЕНЕЙ» має багаторівневу структуру, де кожен з рівнів окреслює різний характер діяльності. Перший рівень діє одразу при підготовці механізму до дії, тобто є підготовчими. Другий рівень включає механізм у дію й тому має важливе значення для роботи механізму як пусковий гачок. Інші рівні носять циклічний характер, інтервал циклу залежить від умов діяльності підприємства та самого механізму. Рівень контролю діє останнім у роботі повного циклу механізму і є тим блоком, що розпочинає роботу наступного циклу, тобто механізм носить циклічно-безперервний характер дії.

Дієва робота механізму формування прибутку ФГ «ЕНЕЙ» базується на аналізуванні інформації, про зовнішнє середовище функціонування підприємства. Отримання такої інформації – основне призначення останнього рівня, а саме рівня моніторингу зовнішнього середовища. Виходячи із значного впливу зовнішніх чинників та обмежень на результати діяльності підприємства й процеси досягнення позитивного фінансового результату, завданнями блоку є забезпечення динамічної інформації про кон'юнктуру різних видів ринку; збереження даних; побудова на основі інформаційних масивів різних моделей,

призначенням яких є часткове або повне структурування проблем і їхнє подальше вирішення.

Дія механізму управління прибутком підприємства забезпечується через виконання аналітичних та організаційних процедур. Основні аналітичні процедури виконуються при виявленні інвестиційних потреб підприємства, на рівні аналітичного блоку та рівні прийняття рішень.

Необхідною умовою сталого функціонування підприємства є розробка стратегії забезпечення підприємств матеріальними, фінансовими і іншими ресурсами та наявність ефективної системи управління.

Для організації ефективної діяльності підприємства потрібно визначати стратегічну місію та конкретні цілі для її досягнення, які формуються під впливом як внутрішнього так і зовнішнього середовища. Їх сукупність повинна відповідати певним вимогам, основні з яких такі:

- цілі мають бути достатньо точними й містити способи їх вимірювання;
- цілі повинні бути орієнтовані у часі;
- переважна більшість працівників повинна відповідати вимогам взаємної підтримки, тобто усі дії та рішення, які необхідні для досягнення даної цілі, не повинні протирічити іншим цілям.

На рисунку 3.3 подано структурну схему підготовки і прийняття управлінських рішень, котра складається із наступних етапів: з'ясування мети, розробки і прийняття рішень та організації виконання і контролю.

Управління підприємством це процес впливу на персонал з метою досягнення конкретних цілей, основними з яких є одержання максимально можливого прибутку, забезпечення фінансової стабільності й ефективне використання коштів. Саме тому пропонуються шляхи збільшення цільової норми прибутку як основного напрямку підвищення ефективності управління.

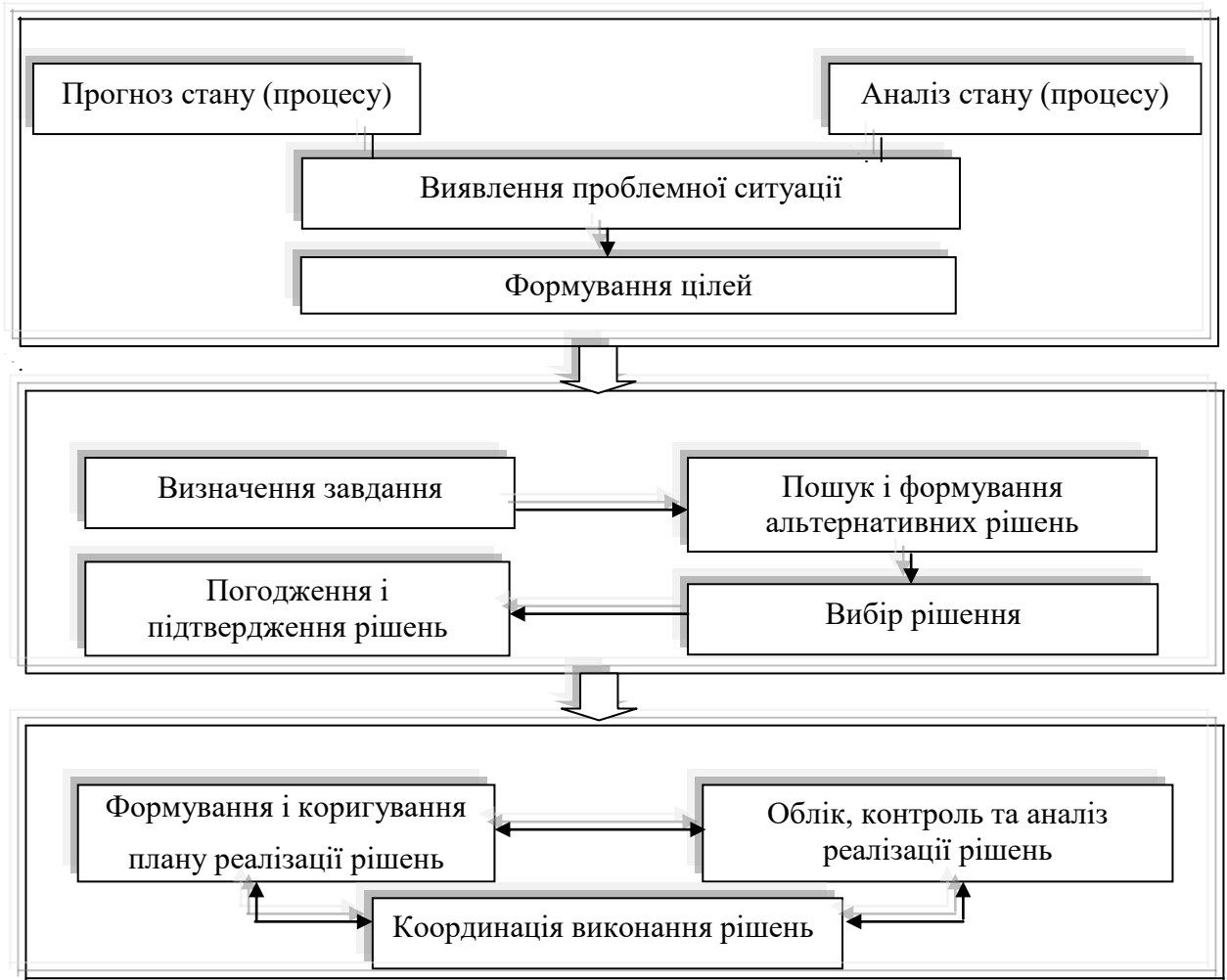

Рисунок 3.3 – Структурна схема підготовки і прийняття управлінських рішень

Цільова норма прибутку – це та норма прибутку, яку прийнято в результаті розробки стратегії діяльності підприємства як мінімально необхідну та таку, що відповідає інтересам усіх зацікавлених груп стейкхолдерів, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства і його кінцеві результати (працівники, акціонери, партнери, органи державної влади, фінансові установи та ін.). Отже, цільова норма прибутку – це той прибуток, який підприємство повинно заробити в результаті господарської діяльності для того, аби забезпечити не лише поточне виконання своїх зобов'язань, але й сталий розвиток в сьогодні і в майбутньому.

Таким чином, розглядаються чотири основних типи інновацій, що сприяють збільшенню прибутку: надання нових видів послуг, що відрізняються підвищеною рентабельністю порівняно з існуючими; освоєння нового ринку

продукції; впровадження інноваційного методу виробництва або освоєння нового джерела сировини і матеріалів; організаційно-управлінські інновації.

Слід відзначити, що значну увагу потрібно приділяти приведенню форм і методів управління у відповідність до вимог ринкової економіки. Управлінські рішення потрібно обґрунтовувати побудовою економіко-математичних моделей. При створенні моделі ефективного управління господарською діяльністю підприємств необхідно враховувати тільки фактори, які мають пріоритет для конкретного використання.

Для моделювання ефективного управління прибутком підприємства можна запропонувати модель, яка б дозволяла прогнозувати обсяги товарообігу, доходу підприємства та витрат для оптимізації норми прибутку підприємства.

Вибір управлінського рішення – це складний і відповідальний процес, який повинен складатися з розробки загальних стратегічних пріоритетів, визначення конкретних та деталізованих заходів для одержання доходів і контролювання витрат. У такому процесі важливою є оцінювання показників, які визначають позитивний та негативний вплив на розвиток господарської діяльності. Тому виникає потреба у виявленні зв'язку між проблемами господарської діяльності та статистичними методами, які можна використовувати для оцінювання виявлених проблем.

Для комплексного статистичного аналізування й обробки даних було сформовано базу даних ФГ «ЕНЕЙ». Відповідно до цієї системи показників проводився аналіз діяльності, головною метою якого було вирішення проблеми вибору з великого переліку показників, що описують об'єкт дослідження, більш інформативних показників, що визначають розміри доходу і витрат підприємства.

Ці показники будуть розглядатися як основні чинники формування суми різних видів прибутку, впливаючи на які можна одержати позитивні фінансові результати.

Одним із важливих напрямів прогнозування прибутку є оцінка коефіцієнту маржинального доходу (КМД). Коефіцієнт повинен збільшуватися і знаходитися в межах $\text{КМД} \geq 0$. КМД не має бути менше нуля, оскільки в цьому випадку маржинальний дохід буде менше ніж обсяг продажу і точка беззбитковості набуде мати від'ємного значення, що є не допустимим. Якщо коефіцієнт маржинального доходу $\text{КМД} < 0$, то це однозначно свідчить про те, що підприємство є дуже збитковим.

Для визначення впливу на прибуток зміни обсягу реалізації можна використати також запас міцності, який показує граничну величину можливого зниження обсягу реалізації без ризику зазнати збитків.

Таким чином, для удосконалення механізму управління діяльністю підприємства можна запропонувати:

- оптимізувати асортиментну політику;
- змінити цінову політику, засновану на зменшенні величини постійних витрат підприємства і зменшенні змінних витрат;
- забезпечити оптимізацію політики управління оборотними активами;
- забезпечити ефективне управління власними фінансовими ресурсами;
- забезпечити управління операційними циклами і підвищення прибутковості.

Формування і реалізація моделей для прогнозування обсягів реалізації і доходу, а також впровадження механізму управління господарською діяльністю підприємства з урахуванням впливу виявлених тенденцій розвитку дозволяє: при постачанні товарно-матеріальних цінностей досягти ритмічності поставок, яке призводить до скорочення розміру матеріальних запасів і вивільнення оборотних коштів; стабілізувати становище на ринку, оптимізувати асортиментну політику; при управлінні збутом – зменшити дебіторську заборгованість, особливо за статтею інша дебіторська заборгованість, а також залучити платоспроможних клієнтів.

Зростання і розвиток підприємства тісно пов'язані з розробкою та реалізацією стратегії та тактики управління процесом формування та розподілу

прибутку. Зростанню прибутку підприємства сприяє формування оптимального співвідношення між трьома основними чинниками, що визначають його рентабельність: прискорення товарообігу; зменшення загальної суми витрат; збільшення норми прибутку.

Разом з тим, досвід показує, що довгострокова прибутковість формується під впливом значно більшого числа чинників, дія яких спрямована на подолання несприятливої конкурентної ситуації, ситуації на ринку виробника та споживача. Тому головним в процесі розробки стратегічного плану управління прибутком є виділення таких факторів, як капіталоемність, якість продукції, ринкова частка підприємства, рівень продуктивності праці та важелів їх використання.

Вплив всього різноманіття чинників на стратегію розвитку підприємства можна розглядати як у комплексі, так і за окремими напрямками фінансово-господарської діяльності: агрегування основного капіталу, забезпеченість обіговими коштами, рішення соціальних задач тощо.

Важливо, щоб усі заходи, проведені підприємством для збільшення прибутку (при використанні різних можливостей), сприяли досягненню найважливіших цілей розвитку підприємства – стабільного розвитку.

На підставі аналізу основних методичних засад формування прибутку можна сформувати послідовність розрахунку цільового розміру прибутку підприємства, яка представлена на рис. 3.4.

У практиці роботи підприємства виділяють суттєві резерви зростання прибутку. Це, найперше, традиційні – зростання товарообігу, зниження витрат обігу тощо. У сучасних же умовах потрібно використовувати для збільшення прибутку не тільки традиційні шляхи, але й нові, одержані в ході ринкових перетворень. Серед них основними є:

- формування асортименту з урахуванням прибутковості;
- нова філософія взаємовідносин з партнерами;
- оптимальні масштаби підприємства;
- використання можливостей ризикової діяльності;

- використання можливостей мінливої кон'юнктури ринку;
- інноваційна політика;
- акціонування;
- вигідне розміщення грошових ресурсів тощо.

Розміри прибутку підприємства є в тісній залежності від частки прибутку в ціні одиниці продукції та швидкості обороту продукції.

Рисунок 3.4 – Послідовність визначення цільового розміру прибутку підприємства

Збільшенню прибутку підприємства сприяє зростання продажу, обумовлене збільшенням кількості нових покупців, обсягів придбання постійними споживачами, зниженням цін і витрат обігу, в т. транспортних і логістичних.

Формуючи стратегію підприємства для досягнення певних розмірів прибутку, потрібно розглядати його не як пасивно одержані доходи, а як результат завоювання на конкурентному ринку. Як уже відмічалось, прибуток, який зароблений завдяки ініціативі, є результатом інновацій, відсутності страху перед ризиком, раціонального використання ресурсів, далекоглядної політики щодо заборгованості.

Відомо, що рівень управління не відповідає в повній мірі сучасним вимогам – це досить непросто досягти сучасним підприємствам. Однак ознайомлення з даними фінансового обліку конкретних підприємств показує, що проблема не лише в низькій якості управління, а й тому, що керівництво часто маскує наявність певних усталених схем поведінки, що і веде до збитків у діяльності. Такі схеми дуже різноманітні за формою, але суть їх однакова – перетікання фінансових ресурсів основного виробництва в один або декілька так званих боковиків (штучно створених фіктивних суб'єктів ринку – тіньова економіка) з наступним перерозподілом їх серед зацікавлених осіб.

Особливу роль у підвищенні ефективності діяльності підприємства відіграють організаційні фактори, пов'язані зі створенням нових систем управління, які забезпечували б функціональне, організаційне, економічне та соціальне узгодження усіх фаз відтворення підприємства. Матеріально-технічні, організаційно-управлінські та соціально-економічні фактори є визначальними у підвищенні прибутку підприємства.

Система регулювання рентабельності власних коштів подана у вигляді блок-схеми механізму регулювання (рис.3.5).

Організація регулювання рентабельності починається з блоку А. Якщо контроль виявив негативні відхилення, є об'єктивні умови для регулювання. Формується мета регулювання, яка може коригуватись залежно від результатів контролю (блок Б), та приймається управлінське рішення щодо об'єктів регулювання (блок В). Якщо мета пов'язана з стратегічними планами підприємства, то у механізмі працює перспективна форма регулювання. При коректуванні мети використовують поточну форму.

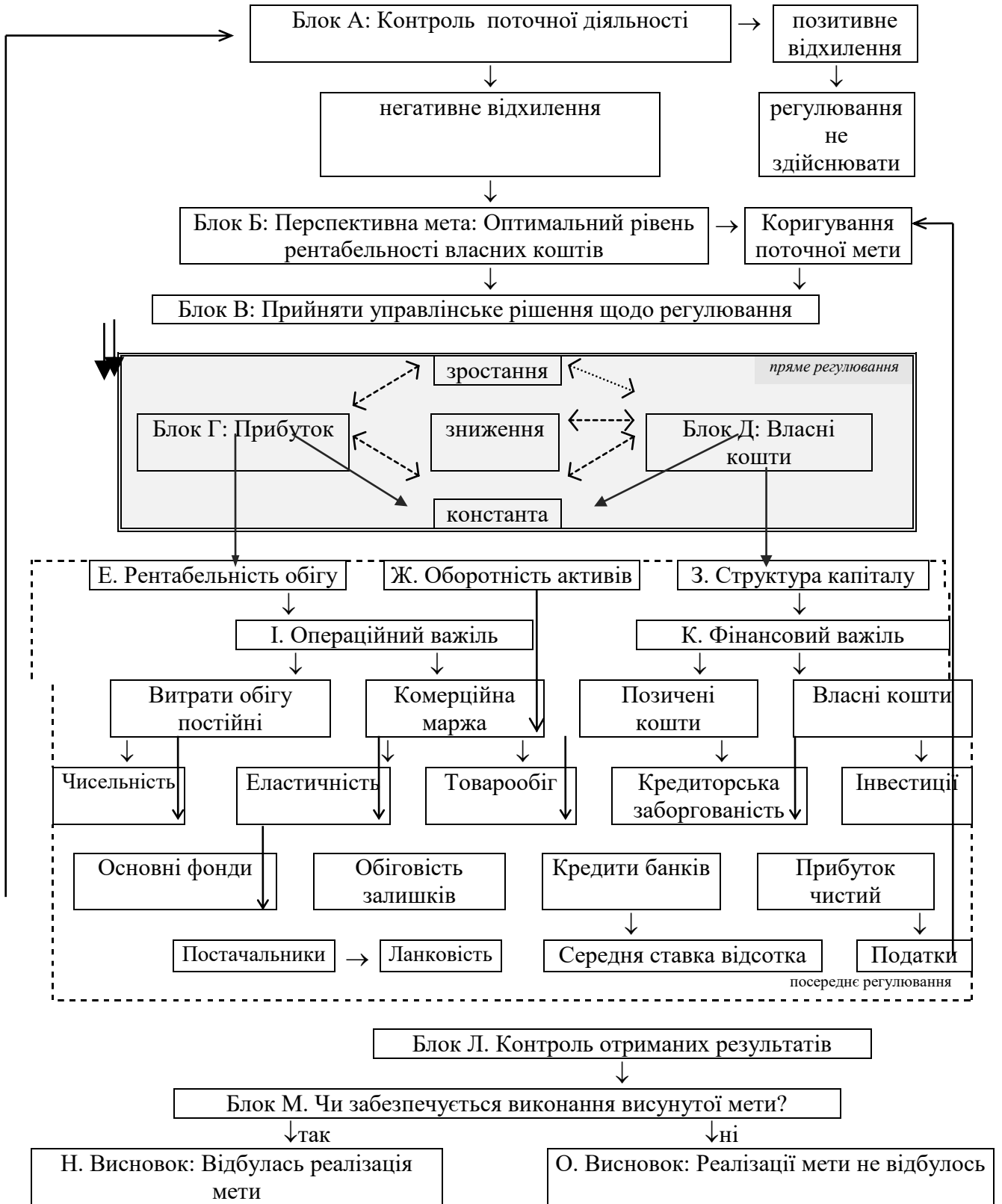

Рисунок. 3.5 – Блок-схема механізму регулювання рентабельності

Блоки Г і Д характеризують об'єкти та напрями прямого регулювання рентабельності. При виконанні блоків Е, Ж, З, І, К здійснюється корегування показників попереднього регулювання, яке завершується контролем одержаних результатів (блок К) та їх порівнянням з сформованою метою (блок М). Перехід результату до блоку Н характеризує обґрунтовану організацію регулювання, у блок О - помилковість прийнятих управлінських рішень. В останньому випадку є потреба у корегуванні мети і повторенні процесу регулювання.

3.2. Формування оптимальної структури капіталу для підвищення прибутковості діяльності

При формуванні капіталу керівник повинен обирати джерела, попередньо оцінивши вартість цих ресурсів, рівень фінансового ризику, а також можливі наслідки впливу цих рішень на загальний фінансовий стан підприємства.

Залучення будь-якого джерела фінансування пов'язано з певними витратами: акціонерам необхідно виплачувати дивіденди, банкам – відсотки за позичені кредити тощо.

Раціоналізація структури капіталу залежить від співвідношення власних і позикових джерел формування. Вирішуючи одне з головних завдань у сфері фінансової діяльності, керівники повинні проводити збалансовану політику фінансування бізнесу свідомо поєднуючи зиск і ризик від позичкових коштів. Їм потрібно знайти таке співвідношення між власним і позичковим капіталом, при якому вартість підприємства буде найвищою. Отже постає проблема: як поєднати високу вартість підприємства з прийнятною його ліквідністю.

Відомо, що зовнішнє фінансування може здійснюватися за рахунок позик чи боргових зобов'язань. Кожне з цих джерел має як переваги, так і недоліки. Боргові зобов'язання завжди пов'язані із зростанням фінансового ризику, але

вартість фінансування відносно низька (якщо рівень відсотків за кредитами прийнятний) і не втрачається контроль над підприємством.

Однак, при прийнятті кінцевого рішення необхідно враховувати ще цілу низку чинників, наприклад:

- особливості сектору економіки і відповідно структури капіталу;
- рівень оподаткування прибутку;
- стадію розвитку підприємства;
- розвиненість фінансового ринку;
- можливість отримання прийнятної за ціною кредиту і т. і.

Таким чином, питання оптимізації структури капіталу вирішується на основі використання низки методів:

- за критерієм вартості;
- за критерієм ефекту фінансового важеля;
- за критерієм політики фінансування активів.

Але потрібно розуміти, що проблема раціоналізації джерел фінансування не може бути вирішена один раз і на довготривалій період часу. У зв'язку з значною динамічністю і невизначеністю бізнесу, зміною факторів внутрішнього і зовнішнього середовища її доводиться вирішувати весь час і постійно тримати на контролі.

Отже, головною метою керівника є формування капіталу за найнижчою ціною з одночасною підтримкою кредитної репутації підприємства на достатньому рівні, аби забезпечити додаткові надходження коштів на гарних умовах.

В умовах ринкової економіки відбуваються зміни пріоритетів в об'єктах та цільових установах системи управління підприємством. Якщо в економіці, яка централізовано планувалась, свобода в управлінні ресурсами, їх відшкодування була достатньо обмежена, а підприємства були поставлені в дуже жорсткі рамки і не могли вибирати раціональну структуру ресурсів і напрями їх використання, то в ринковій економіці таких обмежень практично

не існує, а ефективне управління ресурсами потребує здійснення оптимізації ресурсного потенціалу підприємства.

Метою нашої розробки є дослідження можливого використання оптимізаційних моделей в практичній діяльності на підприємстві ФГ «ЕНЕЙ». З метою аналізу та виявлення оптимальної структури капіталу, джерела капіталу подано відповідно до схеми (рисунок 3.6).

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА	
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	ПОЗИЧКОВИЙ КАПІТАЛ
статутний капітал	довгострокові та короткострокові
додатковий капітал	кредити банків
інший додатковий капітал	позичкові кошти
резервний капітал	прострочена кредиторська
нерозподілений прибуток	заборгованість

Рисунок 3.6 – Схема структури капіталу

Вирішення даної проблеми полягає, на наш погляд, у розробці дієвих оптимізаційних моделей та їх практичному застосуванні. На жаль, питання, пов'язані із розробкою оптимізаційних моделей не отримали ще широкого застосування на українських підприємствах. Формування структури капіталу (співвідношення власних та позичкових коштів) на багатьох підприємствах відбувається чисто інтуїтивно, або згідно з традиціями – без належного аналітико-математичного обґрунтування.

Отже, формування оптимальної структури капіталу потребує забезпечення найбільш обґрунтованої пропорції між рентабельністю та фінансовою стійкістю підприємства, тобто максимізації його ринкової вартості.

Для вирішення питання оптимізації структури капіталу нами була розглянута модель оптимізації на основі критерію максимізації прогнозної рентабельності власного капіталу та показника фінансового важелю.

Загальновідомо, що показник фінансового важелю дозволяє оцінювати на скільки відсотків зміниться величина чистого прибутку підприємства при зміні

доходу (до сплати відсотків і податків) на один відсоток, а отже й дозволяє оцінювати зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу.

$$EФВ = (1 - C_{опод}) \times (EP - ССВК) \times \frac{ПК}{ВК} \quad (3.1)$$

Показник фінансового важелю був розрахований як добуток трьох компонент.

1. Податковий коректор фінансового важелю $(1 - C_{опод})$ – показує яким чином виявляється ефект фінансового важелю очищеного від оподаткування прибутку.

2. Диференціал фінансового левериджу, тобто різниця між коефіцієнтом економічної рентабельності $(EP - \text{валової рентабельності активів})$ і середньою ставкою відсотку за кредит $(ССВК)$. Диференціал фінансового важелю є головною умовою, яка визначатиме позитивний ефект фінансового важелю.

3. Коефіцієнт фінансового важелю $(ПК/ВК)$ – співвідношення суми позикового капіталу $(ПК)$ у розрахунку на одиницю власного капіталу $(ВК)$.

Нами було проаналізовано структуру капіталу ФГ «ЕНЕЙ» за 2021 рік. Середній обсяг позикового капіталу що використовувався за цей період 47,5 % від загального обсягу капіталу, але необхідно сказати, що саме ця частка забезпечувала зростання рентабельності власного капіталу згідно з показником фінансового важелю.

Задача – перевірити чи оптимальний обсяг позикового капіталу використовувало підприємство на цей період. Нами були обчислено 5 оптимізаційних моделей, які включають імовірні структури капіталу підприємства.

Визначення оптимальної структури капіталу ФГ «ЕНЕЙ» проведено із застосуванням ПЕОМ, розрахунок проведений у табличному редакторі Microsoft Excel, результати розрахунків представлено у таблиці 3.1.

Таким чином за результатами розрахунків ми бачимо, що для підприємства ФГ «ЕНЕЙ» оптимальною є структура капіталу зі співвідношенням власного та позикового капіталу 70/30 %. Відповідно при

такому співвідношенні власного та позикового капіталу чистий прибуток складе 47638 тис. грн. Загальний економічний ефект від зміни структури капіталу складе:

$$Eф=47638-39953=4961 \text{ тис. грн}$$

Таблиця 3.1 – Пошук оптимальної структури капіталу ФГ «ЕНЕЙ»

Показник	Розраховані варіанти					
	1	2	2021 рік	3	4	5
Середня сума всього капіталу, тис. грн	133713,6	133713,6	133713,6	133713,6	133713,6	133713,6
Середня сума власного капіталу, тис. грн	106970,9	93599,5	74898,6	66856,8	40114,1	13371,4
Середня сума позикового капіталу, тис. грн	26742,7	40114,1	58815,0	66856,8	93599,5	120342,2
Власний капітал, тис. грн	80	70	56,01	50	30	10
Позичковий капітал, тис. грн	20	30	43,99	50	70	90
Сума прибутку діючих ціни (до виплати відсотків), грн	45458	45458	45458	45458	45458	45458
Економічна рентабельність активів, %	36,53	36,53	36,53	36,53	36,53	36,53
Середній рівень відсотків за кредит, %	20	22	26	30	35	40
Сума чистого прибутку, що залишився в розпорядженні підприємства, тис. грн	47638	44914	39953	36693	25872	12377
Рентабельність позичково капіталу, %	169,98	113,32	77,29	67,99	48,57	37,77
ЕФВ	3,20	4,07	2,50	-2,10	-29,95	-226,89

Графічно динаміка показників обчислених варіантів представлена на рисунку 3.7.

Ми можемо наглядно побачити на рисунку зміни у структурі капіталу – зростання частки залученого капіталу і зменшення питомої ваги власного капіталу. Рентабельність позикового капіталу значно падає за рахунок зростання ставки за кредитами і відповідно загальної суми виплат на

обслуговування кредиту. З іншого боку це призводить до зростання саме кредитів у загальній сумі задучених коштів, за умови що величина кредиторські заборгованості не зміниться для усіх модельованих варіантів. Внаслідок цього після перетину межі 50 на 50 (частки власного і позичкового капіталу) спостерігаємо різке падіння критеріального показника – еект фінансового важелю.

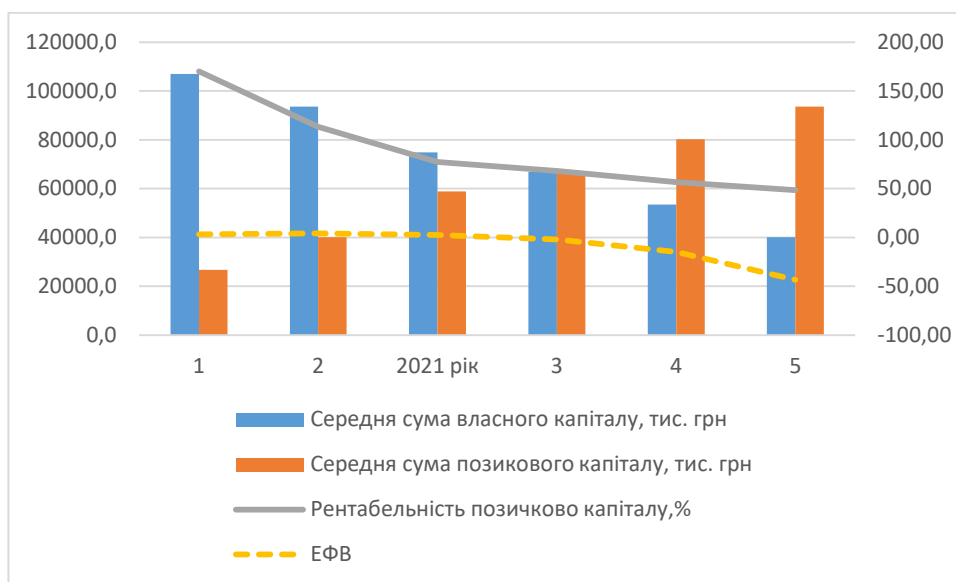

Рисунок 3.7 – Моделювання структури капіталу та показники ефективності за варіантами

Таким чином на підставі використання математичного та статистичного апарату можна зробити висновок про те, що для господарства найбільш ефективним є певне зменшення частки позикових коштів. Економічний ефект від зміни структури капіталу підприємства складатиме майже 5 мільйонів гривень.

3.3 Розробка системи управлінського обліку для ефективного управління витратами

Процес управління на підприємстві можна розглядати як послідовне виконання чотирьох управлінських функцій: планування, організація,

мотивація та, обов'язково, контроль. Подібна організація управління існує на кожному підприємстві, навіть якщо воно не виділяє кожен компонент окремо. За сучасних умов підвищення невизначеності і динамізму зовнішнього і внутрішнього середовища трудомісткість забезпечення ефективного функціонування такої системи постійно зростає. Саме тому для підприємств важливо постійно вдосконалювати систему забезпеченням достовірною і актуальною інформацією.

Управлінський облік на підприємстві насамперед необхідний для обґрунтування економічних рішень керівником. Основною частиною системи управлінського обліку є облік витрат і управління витратами в процесі виробництва і реалізації продукції.

Підприємству ФГ «ЕНЕЙ» необхідно розробити таку систему, яка буде зручною саме для оперативного прийняття рішень. Ця система повинна забезпечувати:

- інформацію про витрати усіх ресурсів підприємства;
- прогнозування потреби у додаткових матеріальних і фінансових ресурсах;
- максимально високий рівень віддачі від спожитих ресурсів;

Вміло управляти витратами означає максимізувати віддачу від їх споживання. Розглянемо основні переваги впровадження ефективної системи управлінського обліку:

- 1) виробництво конкурентоздатної продукції за рахунок більш низьких витрат, як можливість конкурувати ціною на ринку;
- 2) наявність актуальної інформації про собівартість окремих видів продукції та їх позиції на ринку в порівнянні з продукцією інших виробників;
- 3) можливість використання гнучкого ціноутворення, в т.ч. демпінгування при виході на нові ринки;
- 4) одержання об'єктивних даних для розробки бюджету підприємства;
- 5) можливість оцінювання окремих сегментів діяльності з фінансової точки зору.

Розробка дієвої системи управління управлінського обліку і звітності є саме першим кроком створення системи управління витратами на підприємстві.

Загальну характеристику системи управлінського обліку і звітності виразимо через наступні положення:

- 1) здійснюючи основну діяльність, підприємство реєструє всі події в спеціальних електронних журналах обліку господарської діяльності;
- 2) через рівні проміжки часу за даними журналів для окремих напрямів діяльності складають звіти, в яких відображено інформацію щодо даного напрямку;
- 3) регулярно для вищого керівництва складають звіти, куди вносять найбільш суттєву інформацію із звітів господарської діяльності.

Такий облік витрат базується на концепції «центрів витрат/центрів прибутку». Під центрами витрат в даному випадку розглядаємо всі організаційно виділені напрями (або підрозділи), за якими ведеться облік витрат. Центри прибутку – це центри витрат, які виробляють і реалізують продукцію.

Ідеальною схемою обліку витрат вважається схема, коли облік витрат ведеться за основними бізнес-процесами підприємства. Функціонально організаційна структура підприємства дозволяє пов'язати кожен підрозділ з певною функцією, що надає можливість вести облік витрат для кожного підрозділу і одночасно по кожному бізнес-процесу, виділяючи його як центр витрат.

Впровадження такої система управлінської звітності дозволить досягти на підприємстві: покращення інформованості співробітників; підвищення ефективності рішень, які приймаються; зростання гнучкості і пристосування підприємства до динамічних ринкових умов; підвищення продуктивності і ефективності використання всіх ресурсів.

На рисунку 3.8 представимо систему управління витратами в системі управлінського обліку.

На рисунку подана схема безперервного процесу управління витратами підприємства.

Виходячи зі схеми на рисунку 3.8, управління витратами повинно здійснюватися на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях. Дані функції управління витратами є комплексними реалізуються в рамках визначеної системи управління в певній послідовності. Обсяг та трудомісткість робіт залежить не лише від характеру господарської діяльності підприємства, а визначається змістом функціональних систем, їх стратегій та їх роллю в реалізації відповідних бізнес-стратегій підприємства. Функції управління витратами являють представляють заданий управлінський цикл і не можуть здійснюватися окремо від інших управлінських задач на підприємстві.

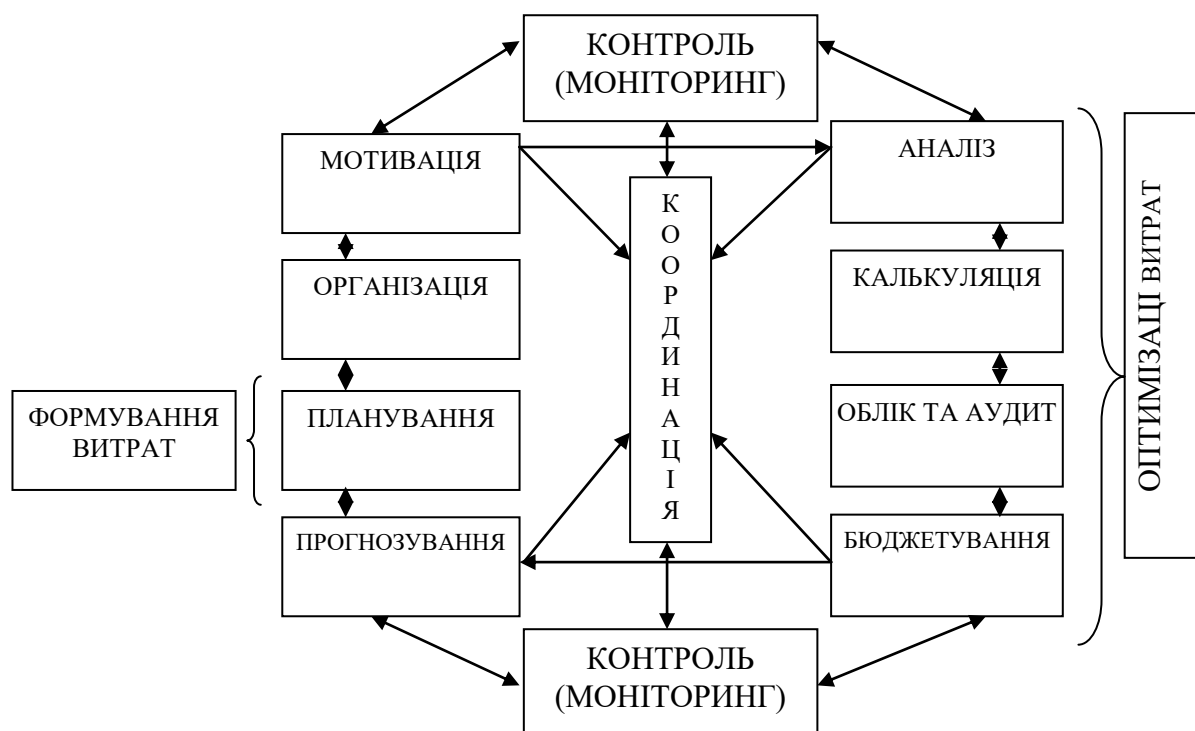

Рисунок 3.8 – Система управління витратами.

В основі роботи цієї схеми лежить простий принцип: аби вміти управляти витратами, необхідно навчитися їх оцінювати аналізувати. Тому схема управління витратами включає два напрями: формування витрат і оптимізація витрат.

Розглянемо кожен напрямок окремо. Формування витрат є першим етапом системи управління витратами. Це цілісна аналітична процедура, яка включає в себе такі кроки:

- 1) збирання даних по витратах на основі впровадженої системи центрів витрат і центрів прибутку;
- 2) . виділення змінної частини всіх видів витрат, які відносять на одиницю продукції;
- 3) локалізація суми постійних витрат за видами продукції;
- 4) проведення розширеного аналізу беззбитковості, панування та прогнозування рівня витрат;
- 5) здійснення планування цільового прибутку, який дозволяє оцінити необхідний обсяг продажу для досягнення заданої величини прибутку.

На практиці підприємству необхідно проаналізувати дію двох факторів:

- виробничі можливості підприємства;
- ціни та попит ринку.

Разом з тим, постійні витрати теж потрібно планувати, враховуючи дію двох факторів:

- прогноз незмінної частини витрат, тобто тієї частини постійних витрат, яка історично склалася протягом попередніх періодів діяльності підприємства і визначає його загальні можливості і потужності;
- прогноз додаткових обсягів витрат, які є наслідком виявлених додаткових потреб підприємства.

Отже, можемо зробити висновки, що сформована на основі цієї процедури система управління витратами повинна стимулювати до постійно зниження витрат, не погіршуючи при цьому якість продукції.

Запропоновані заходи щодо підвищення прибутку ФГ «ЕНЕЙ» наведено у таблиці 3.2.

Таблиця містить інформацію про назву заходу, короткий опис змісту і очікувані результати від впровадження кожного запропонованого заходу у господарську діяльність підприємства.

Таблиця 3.2 – Основні заходи щодо підвищення прибутку підприємства ФГ «ЕНЕЙ»

Заходи	Зміст заходу	Результат
Удосконалення процесу організації управління прибутком	Розробка механізму управління прибутком на підприємстві	Розробка сценаріїв підвищення прибутковості діяльності, зниження ризику, покращення конкурентноздатності підприємства
Оптимізація структури капіталу	Підвищення питомої ваги власного капіталу підприємства на 14 %, за рахунок внутрішніх фінансових джерел.	Економічний ефект у якості збільшення чистого прибутку підприємства складатиме 4961 тис. грн
Удосконалення процесу організації управління прибутком на підприємстві	Удосконалення процесу організації управління прибутком на підприємстві шляхом впровадження системи управлінського обліку	Удосконалення процесу організації управління витратами та прибутком на підприємстві

Таким чином у таблиці приведені основні заходи, які розроблено та запропоновано у ході написання дипломної роботи щодо підвищення прибутку підприємства ФГ «ЕНЕЙ».

ВИСНОВКИ

Роль і значення прибутку дуже підвищується в умовах нестабільності і динамічності, наявності зовнішніх викликів та загроз. Значення прибутку, як орієнтира можливостей розвитку і міри оцінки ефективності управління, важливо скрізь, незалежно від економічної і політичної системи в країні.

Прибуток підприємства є важливим критерієм ефективності конкретної виробничої діяльності. Рівень прибутку певного підприємства в порівнянні з середньо галузевим характеризує вміння суб'єкта господарювання і його колективу успішно здійснювати господарюючу діяльність.

Прибуток є інструментом розподілу додаткового продукту в його грошовій формі – чистого доходу – між підприємством та суспільством, між підприємством і галуззю, між підприємством і його персоналом, між сферою матеріального виробництва, де якраз створюється додатковий продукт, і невиробничою сферою, яка утримується суспільством за рахунок цього додаткового продукту.

Прибуток підприємства є тим механізмом, який захищає підприємство від загрози банкрутства, так як за рахунок можливої капіталізації отриманого прибутку можна швидко збільшити частку високоліквідних активів – це відновлена платоспроможність, підвищена частка власного капіталу при відповідному зниженні обсягу залучених засобів, підвищена фінансова стійкість підприємства, сформовані відповідні резервні фонди тощо.

Перш за все в отриманні максимального прибутку зацікавлені самі суб'єкти господарювання: прибуток гарантує підприємцям дохід на вкладений капітал та одночасно є джерелом фінансових витрат, пов'язаних з розвитком виробництва та соціальної сфери.

Управління прибутком — складна багаторівнева система управлінських впливів, яка включає як мінімум три підсистеми: формування, розподіл та використання. Для кожної з цих підсистем характерні свої конкретні цілі, завдання, інструментарій їх досягнення.

Дія механізму управління прибутком повинна забезпечити отримання прибутку, достатня величина якого дозволить фінансово забезпечити реалізацію вибраної стратегії діяльності та його поточні потреби. Запропонований механізм має реверсивний характер – вихідною процедурою управління прибутком підприємства є його розподіл у відповідності з величиною коштів, які необхідні для вирішення завдань стратегії підприємства.

Механізм управління прибутком підприємства ґрунтується на принципах динамізму, адаптивності, керованості, послідовності, зворотного зв'язку, узгодженості та моделювання.

Економічний механізм підвищення прибутковості як спосіб господарювання – це взаємопов'язана система конкретних економічних форм і методів, створена на основі прогнозування змін економічного середовища, за допомогою якої реалізується сукупність різно направлених інтересів, розв'язуються стратегічні задачі розвитку підприємства.

В другому розділі дипломної роботи була проведена оцінка ефективності функціонування підприємства в цілому і управління прибутком, зокрема. Також досліджено умови функціонування сільськогосподарської галузі в цілому за останні роки. За результатами дослідження можна зробити наступні висновки.

Сільське господарство робить вагомий внесок у формування макроекономічних показників в Україні. Частка продукції даного сектору у загальному випуску товарів і послуг в Україні у 2016-2021 роках була у межах від 9,7% у 2019 році до 12,9% у 2016 році. У 2016-2020 році бачимо певне зменшення частки випуску продукції по цій групі, але у 2021 році знову зростання до 11.47%, хоч частка даного сектору і не досягла найбільшого свого значення 2016 року.

Рентабельність операційної діяльності сільськогосподарських підприємств максимальною була у 2016 та 2021 роках – відповідно 29,3% та 40,4%. У 2022 році цей показник становив 22%. Найвища рентабельність характерна якраз для малих підприємств, винятком є воєнний 2022 рік.

Аналіз техніко-економічних показників діяльності підприємства ФГ «ЕНЕЙ» свідчить про ефективну та прибуткову діяльність підприємства, а також збільшення ефективності використання усіх ресурсів підприємства.

Основну частку доходів фермерське господарство отримало від реалізації продукції, які збільшились майже удвічі або на 89 % за період, що досліджувався. Разом з тим інші операційні доходи збільшились у 2021 році порівняно з 2019 роком аж у 6 разів. Щодо інших доходів, то їхня частка дуже мала, і якщо у 2019 році це було лише 7 % то у 2021 році уже менше відсотку.

ФГ «ЕНЕЙ» у 2019-2021 роки вирощувало найбільш поширені в Хмельницькій області культури: пшеницю, кукурудзу, соняшник, ріпак. Найбільша величина доходів підприємством отримана в 2021 році від посівів кукурудзи та соняшнику. Разом їх частка становить 75% від вартості випущеної продукції господарства.

Фермерське господарство «ЕНЕЙ» працювало рентабельно у 2019-2021 роки. З досліджуваній період збільшилась частка прибутку у доході – рентабельність доходу відповідно склала по рокам 18,62%, 30,37% та 38,97%. Також збільшився і показник рентабельності витрат із 22,88 до 63,86 %. Тобто, можна констатувати про значне покращення показників ефективності діяльності господарства.

В третьому розділі дипломної роботи запропоновано основні заходи щодо підвищення прибутковості і ефективності управління прибутком на підприємстві, за результатами яких можна зробити такі висновки.

Для організації ефективної діяльності підприємства потрібно визначати стратегічну місію і відповідні цілі для її досягнення, які створюються під впливом внутрішнього і зовнішнього середовища.

Управління підприємством – це безперервний процес впливу на колектив людей з метою досягнення зазначених цілей, основними з яких є отримання максимального прибутку, забезпечення фінансової стабільності та ефективне використання власних і запозичених коштів.

Підприємству ФГ «ЕНЕЙ» потрібно запропонувати збільшення власного капіталу за рахунок залучення максимального об'єму власних фінансових ресурсів (внутрішні джерела).

Третім заходом ми запропонували розробку системи управлінського обліку для зниження витрат.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Автоматизований баланс попиту та пропозиції зернових України, FAO / EBRD. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://grainbalance.org.ua/>.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. —2–ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. Андріяш А.С. Особливості управління прибутком підприємства / А.С. Андріяш, А.Ю. Могилова // Молодий вчений. – 2014. – № 6(09). – С. 68-70.
4. База даних і система аналітики публічних закупівель. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://clarity-project.info/edr/31103809/property104>.
5. Бондар Н.М. Економіка підприємства: Навч. посібник. / Н.М. Бондар – К.: Видавництво А.С.К., 2014. – 400 с.
6. Гайдейчук А. В. Порядок формування прибутку підприємства та методи його розрахунку. / А. В. Гайдейчук. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. [Електронний ресурс]– Режим доступу: sworld.com.ua/konfer38/316.pdf.
7. Гладка Л.І. Управління прибутком в сучасних умовах / Л.І. Гладка, М.О. Домащенко, М.В. Ковальова. // Економіка і регіон : Наук. вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. – 2012. – № 1(32). – С. 195–198.
8. Господарський кодекс України. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
9. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
11. Лук'янова В.В. Економічний ризик. / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. – К.: Академвидав, 2007. – 464 с.

12. Мірошниченко О.Ю. Механізм управління прибутком вітчизняних підприємств / О.Ю. Мірошниченко, Ю.В. Корконос. // Бізнес-Інформ. –2014. – № 5. – С. 280-285.

13. Моніторинг цін УКАБ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ucab.ua>.

14. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в підприємницькій сфері. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1>.

15. Пивовар А.М. Стратегія диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств як інструмент підвищення ефективності використання трудового потенціалу / А. М. Пивовар // Економіка та держава. – 2012. – № 12. – С. 67-70. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2012_12_18.

16. Пігуль Н.Г. Управління прибутком підприємства / Н.Г. Пігуль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2010. – № 28. – С. 125–132.

17. Підгірна В.С. Формування та використання прибутку суб'єктів господарювання в умовах відкритої економіки України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/dis_pidhirna.pdf.

18. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17103>.

19. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: Підручник. Вид. 2-ге, перероб. та доп. / С.Ф. Покропивний. – Київ: КНЕУ, 2005.

20. Попович Д.В. Удосконалення системи управління прибутком як умова ефективного функціонування підприємств / Д. В. Попович, О. Р. Славчаник // Молодий вчений. – 2018. – № 2(2). – С. 746-749. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2%282%29__72.

21. Ревич М.Я. Теоретико-методологічні аспекти визначення сутності поняття «прибуток» / М.Я. Ревич. // Ефективна економіка – 2014. – № 4.

[Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2942>.

22. Український клуб аграрного бізнесу. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/opodatкування.

23. Фінансовий менеджмент: підручник / [А.М.Поддєрьогін, Н.Д.Бабяк та ін] ; кер.авт. і наук. ред. проф. А.М.Поддєрьогін. – 2-ге вид. перероб. – Київ: КНЕУ, 2017. – 534 с.

24. Finalon.com [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://www.finalon.com/slovník-ekonomichnikh-pokaznikiv/282-manevrenist-vlasnogo-kapitalu>.

25. Financial analysis online. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://www.finalon.com/slovník-ekonomichnikh-pokaznikiv/292-oborotnist-oborotnikh-aktiviv>.

ДОДАТКИ